

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

TERESĖ GRABAUSKAITĖ

Edukologijos magistrantūros studentė

**NEFORMALIOJO UGDYMO ORGANIZAVIMO PROBLEMŲ
PRADINĖJE MOKYKLOJE IDENTIFIKAVIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinė vadovė
Soc.m.dr. Birutė Šilėnienė

Darbas originalus T.Grabauskaitė
(*studento parašas*)

Šiauliai, 2007

TURINYS

ĮVADAS	3
1. NEFORMALIOJO UGDYMO SITUACIJA IR PROBLEMOS	
MOKSLINĖJE IR METODINĖJE LITERATŪROJE	6
1.1. Neformaliojo ugdymo samprata, sąvokos, uždaviniai, principai, kryptys	6
1.2. Neformaliojo ugdymo Lietuvoje istorinė apžvalga	12
1.3. Papildomojo ugdymo sistema	15
1.3.1. Neformaliojo ugdymo veiklos formos	17
1.3.2. Neformaliojo ugdymo įtaka pradinį klasių moksleiviams	22
1.3.3. Klasės vadovo vaidmuo organizuojant neformalųjį ugdymą	26
1.4. Neformaliojo ugdymo tobulinimo kryptys	30
2. NEFORMALIOJO UGDYMO ORGANIZAVIMO PROBLEMŲ	
PRADINĖJE MOKYKLOJE TYRIMAS	33
2.1. Tyrimo imtis ir metodika	33
2.2. Moksleivių ir mokytojų požiūrio, dalyvavimo bei popamokinės veiklos organizavimo problemų tyrimo rezultatų analizė	35
2.3. Moksleivių dalyvavimo ir poreikių tenkinimo būrelių veiklose tyrimo rezultatų analizė	47
IŠVADOS	59
REKOMENDACIJOS	60
LITERATŪRA	61
PRIEDAI	64

IVADAS

Siekiant išugdyti harmoningą asmenybę, būtina užtikrinti tinkamas jos brandos sąlygas visuose ugdymo institucijų lygmenyse – šeimoje, mokykloje, visuomeninės veiklos sferose. Aplinkos, kurioje ugdytinis gyvena, bręsta ir kuria, reikšmė didžiulė. Humanistiniais principais organizuota aplinka tampa antrąja žmogaus prigimtimi. Moderni mokykla – tai nuolat tobulėjanti organizacija, turinti ir siekianti tapti socialiniu ir kultūriniu informacijos centru, taip pat ir vaiko džiaugsmo namais (Zulumskytė, 2006; Leliūgienė, 2003). Keičiant mokyklą, svarbiausiu akcentu tampa vaiko dvasinės ir asmenybės brandos klausimai. Todėl ypač svarbu apibrėžti ir iširti, kokia fizinė bei dvasinė erdvė jį supa, kokia aplinka yra maloni, stimuliuoja, leidžia atsiskleisti vaiko individualybei, jo pažintinėms galioms.

Ugdymas yra įvairus: formalusis, neformalusis, informalusis. Kiekviena ugdymo forma labai svarbi: visos viena nuo kitos priklauso ir viena kitą papildo. Apie tai buvo rašoma ir Lietuvos švietimo reformos pradžios dokumentuose (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992; Zaleskienė, 1994), tai akcentuoja ir šiandieninių mokslininkų darbai bei įstatyminiai dokumentai (Lee, Brock, Dattilo & Kleiber, 1993; Day, Hall, Gammage, Coles, 1998; Larson, 2000; Daugėlienė, 2001; Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai, 2003; Barkauskaitė, 2004; Švietimo įstatymas, 2004; Дапкене, Шилене, 2005 ir kt.).

Žinios ir darbo įgūdžiai paprastai įgyjami per formalųjį ugdymą. Daug asmeninių ir socialinių įgūdžių įgyjama per informaliųjį ugdymą. Gyvenimo įgūdžių įgijimas ir pažiūrų formavimas, integruotas vertybių sistemos dėka, yra siekiamas neformaliojo ugdymu. Neformalusis ugdymas geriausiai rengia žmones socialiniams pasikeitimams.

Neformalusis ugdymas – tai veikla, ugdanti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, taip pat plėtojanti jauno žmogaus socialines kompetencijas (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992; Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003; Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Tinkamas neformalios veiklos organizavimas yra labai reikšmingas pedagogo darbo baras (Dzenuškaitė, 1991; Černius, 1992; Dapkienė, 2002; Paulavičiūtė, 2002; Dapkienė, 2003; Bitinas, 2004). Ją reikia taip organizuoti, kad mokiniai jaustų visišką veiklos laisvę, galėtų reikšti savo iniciatyvą, ugdytis savarankiškumą.

S.Dapkienės (2006) ypač akcentuojamas netiesioginis pedagoginis vadovavimas, kurio metu mokiniai tampa savo nepamokinės veiklos organizatoriais: patys kelia sumanymus bei juos brandina, patys sudaro planus ir juos įgyvendina, patys vertina savo veiklos rezultatus.

Taigi, neformaliojo ugdymo organizavimas sudaro sąlygas vaikų saviraiškai, aktyviam jų dalyvavimui kultūriniame ir socialiniame gyvenime; sudaro galimybę įvairiai ir įdomiai praleisti

laisvalaikį; skatina bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiais kartu plėtojant jų emocinę, socialinę, kultūrinę patirtį; ugdo atsakingus, atvirus Europai ir pasauliui piliečius, gebančius kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje; vykdo nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją.

Susipažinus su temos aktualumu iškilo **problema** – su kokiomis popamokinės ir būrelinės veiklos organizavimo ir dalyvavimo problemomis susiduria pradinėjų klasių moksleiviai, mokytojai ir būrelių vadovai?

Objektas – neformaliojo ugdymo organizavimas pradinėje mokykloje.

Buvo iškeltos dvi **hipotetinės prielaidos**:

- 1) ne visi mokykloje organizuojami popamokiniai renginiai yra įdomūs;
- 2) būrelinėje veikloje daugiau galimybių turi IV klasių moksleiviai.

Tikslas – atskleisti neformaliojo ugdymo organizavimo problemas pradinėje mokykloje.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti neformaliojo ugdymo istorinę raidą.
2. Apžvelgti neformaliojo ugdymo sistemą ir jos įtaką besiformuojančiai asmenybei.
3. Išsiaiškinti neformaliojo ugdymo sistemos tobulinimo kryptis.
4. Išsiaiškinti moksleivių ir mokytojų požiūrį į popamokinę veiklą ir jų dalyvavimą toje veikloje.
5. Išsiaiškinti problemas, susijusias su neformaliojo ugdymo organizavimu.

Tyrimo metodologija. Siekiant nustatyti veiksnius, lemiančius neformaliojo ugdymo organizavimo problemas pradinėje mokykloje, remtasi humanistine teorija, pabrėžiančia kiekvieno žmogaus galias ir gebėjimą tobulėti; socialine-kognityvine, akcentuojančia išorinių įvykių svarbą, bei pragmatine, atsigrežiančia į konkretybę, faktus, veiksmą ir galią.

Darbe naudoti **metodai**:

1. Mokslinės literatūros analizė, padėjusi atskleisti neformaliojo ugdymo situaciją ir problemas skirtingų autorių darbuose.
2. Anketinė apklausa, padėjusi išsiaiškinti moksleivių bei mokytojų nuomones apie neformaliojo ugdymo organizavimo problemas pradinėje mokykloje.
3. Kiekybinė ir kokybinė tyrimo duomenų analizė, padėjusi pažvelgti į neformaliojo ugdymo organizavimo problemas iš įvairių pusių.

Tyrimo imtis: tyrime dalyvavo 287 moksleiviai ir 93 mokytojai iš 19 mokyklų, gyvenantys įvairiuose Lietuvos miestuose (Vilkaviškio, Šakių, Kazlų Rūdos, Marijampolės) bei aplink juos esančiuose miesteliuose.

Tyrimo etapai:

Pirmajame etape buvo analizuojama psichologinė, pedagoginė literatūra ir interneto duomenų bazės. Atitinkamos literatūros analizė leido tiksliau suformuluoti tyrimo problemą, tikslą ir uždavinius.

Antrajame etape buvo kuriama empirinio tyrimo metodika. 2007 m. vasario-kovo mėn. atliktas tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti neformaliojo ugdymo organizavimo problemas pradinėje mokykloje.

Trečiajame etape buvo atlikta tyrimo duomenų statistinė analizė. Remiantis gautais rezultatais tikrinta darbo hipotezė, suformuluotos darbo išvados ir parengtos konkrečios rekomendacijos tiek mokytojams, tiek moksleivių tėvams.

Darbo reikšmingumas. Darbe atskleisti veiksniai, įtakojantys neformaliojo ugdymo organizavimą pradinėje mokykloje, o gauti tyrimo rezultatai padeda praktikams įvertinti šiuo aspektu situaciją ir tuo remiantis modeliuoti neformaliojo ugdymo organizavimo procesą.

Darbo struktūra: darbas susideda iš įvado, kuriame atskleidžiamas temos aktualumas ir ištirtumo laipsnis, suformuluoti tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai ir metodai; teorinės dalies, kurioje analizuojami teoriniai neformaliojo ugdymo klausimai, atskleidžiama tokio ugdymo reikšmė pradinių klasių moksleiviams; praktinės dalies, kurioje analizuojami atlikto tyrimo rezultatai; išvadų, apibendrinančių tyrimo rezultatus; rekomendacijų; panaudotos mokslinės literatūros sąrašo (56 šaltinių) ir 2 priedų. Darbą iliustruoja 10 lentelių ir 13 paveikslų. Darbo apimtis (be priedų) – 63 puslapiai.

1. NEFORMALIOJO UGDYMO SITUACIJA IR PROBLEMAS MOKSLINĖJE IR METODINĖJE LITERATŪROJE

1.1. Neformaliojo ugdymo samprata, sąvokos, uždaviniai, principai, kryptys

Nors neformaliojo vaikų švietimo sąvoka įtvirtinta Švietimo įstatyme (2004), o jaunimo neformalusis ugdymas apibrėžtas Jaunimo politikos pagrindų įstatyme (2003), tačiau visuotinai pripažintos jų sampratos Lietuvoje nėra. Neformalaus ugdymo skirstymas yra labiau sąlygiškas, veikiau teorinis, priklausantis nuo to, kokias funkcijas atlieka konkrečiu atveju (Zaleskienė, 1994). Kyla daug neaiškumų dėl skirtinguose dokumentuose naudojamų skirtingų apibrėžimų. Taip pat pabrėžiama, kad neformalusis ugdymas, priešingai nei Europoje, daugeliu atvejų vis dar suprantamas kaip papildoma užklasinė veikla, atliekanti užimtumo funkciją, o rezultatus matuojanti užimtų vaikų skaičiumi (Rajeckas, 2001).

Ugdomasis mokymas – mokymas, kai vienu metu moksleiviai šviečiami, lavinami, auklėjami ir formuojama visybinė jų asmenybė (Jovaiša, 2007).

Neformalusis švietimas – tai savišvieta, kurią sąlygoja asmens ar visuomenės interesai – šio švietimo neapibrėžia teisinę galią turintys dokumentai (registras) (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992)

Jaunimo neformalusis ugdymas – tai veikla, ugdanti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, taip pat plėtojanti jauno žmogaus socialines kompetencijas (Jaunimo politikos pagrindų įstatymas, 2003).

Neformalusis vaikų švietimas – tai kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Užklasinis auklėjimas – nepamokinė mokyklos veikla, kai moksleiviai įtraukiami į renginius, turinčius išskirtinę auklėjamąją reikšmę; kai mokymas pradėtas per pamokas, tęsiamas mokiniams laisvai pasirinkus lavinamąją kryptį (Jovaiša, 2007).

Papildomasis ugdymas – tai nenutrūkstamo ugdymo dalis, skirta vaikų ir suaugusių intelektinių, techninių, meninių, socialinių ir kitų gebėjimų ugdymui (Zaleskienė, 1993).

Papildomasis ugdymas – tai permanentinis procesas, skirtas vaiko socializacijai, kūrybiškumui bei įvairiapusių gebėjimų ugdymui, laisvalaikio kultūros plėtotei, rekreacijai (Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarimas Nr. 36, 1996).

Palyginus visus pateiktus neformaliojo ugdymo apibrėžimus išryškėja, kad tai veikla, ugdanti sąmoningą, kūrybingą ir aktyvią asmenybę, gebančią dalyvauti kintančios visuomenės gyvenime ir spręsti savo problemas. Taip pat pabrėžiama, kad tai yra permanentinis procesas.

Tikslas – numatomas ir siekiamas žmogaus veiklos ar elgesio veiksmų rezultatas (Jovaiša, 2007).

Papildomojo ugdymo pagrindinis tikslas – sudaryti sąlygas kiekvienam moksleiviui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus (Zaleskienė, 1994).

Neformaliojo vaikų švietimo tikslas yra per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebančią tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Pateikti neformaliojo ugdymo tikslai papildoma vienas kitą. Juose akcentuojama, kad reikia sudaryti sąlygas kiekvienam moksleiviui patenkinti interesus, saviraiškos poreikius, plėtoti savo gabumus. Tačiau Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) pabrėžiama, kad formuoti asmenį reikia per kompetencijų ugdymą.

Uždavinys – užduotis, sudaryta kaip mąstymo ar praktinės veiklos sąlygos, pagal kurias reikia rasti reikalaujamą sprendinį (Jovaiša, 2007).

Papildomojo ugdymo uždaviniai:

1. Papildyti, gilinti, plėtoti žinias, įgytas formalios veiklos metu;
2. Per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti saviraiškos poreikį;
3. Ugdyti kaip socialinį subjektą: mokyti laisvai, nevaržomai bendrauti su vienmečiais, jaunesniais ar vyresniais už save, įvairių tautybių, įsitikinimų ir polinkių žmonėmis;
4. Ruošti aktyviai ekonominei veiklai, profesinei karjerai;
5. Ugdyti pilietiškumą, brandinti tautinę bei kultūrinę savimone (Zaleskienė, 1994).

Neformaliojo vaikų švietimo uždaviniai:

1. Ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą;
2. Ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę;
3. Lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje;
4. Spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai – ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas;
5. Padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformaliojo ugdymo uždaviniuose akcentuojama, jog reikia realizuoti vaikų saviraiškos poreikį; ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratiškumą; padėti jiems spręsti integravimosi į darbo rinką problemas. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) išskiriamas kritinio mąstymo lavinimas, gebėjimas rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje, socialinių integracijos problemų sprendimas. Viso to pasigendama neformaliojo ugdymo uždaviniuose, suformuluotuose prieš dešimtmetį.

Principas – ypač svarbus, esminis teiginys, kuriuo remiantis kas nors padaryta arba turi būti daroma, mąstoma (Jovaiša, 2007).

Nepamokinės veiklos principai:

1. Tikslingumo ir perspektyvos.
2. Humanistinio kryptingumo.
3. Tautos kultūrinės patirties perimamumo.
4. Nepamokinės veiklos ryšio su gyvenimu.
5. Atsižvelgimo į mokinių poreikius ir interesus.
6. Atsižvelgimo į amžiaus tarpsnių psichologinius ypatumus.
7. Kūrybinio aktyvumo ir iniciatyvumo (Dzenuškaitė, 1991).

Neformaliojo vaikų švietimo principai:

1. Aktualumo – neformaliojo švietimo siūlomų veiklų pasiūla skirta socialinėms, kultūrinėms, asmeninėms, edukacinėms, profesinėms ir kitoms kompetencijoms ugdyti;
2. Demokratiškumo – mokytojai, tėvai ir vaikai yra bendro ugdymosi proceso kūrėjai, kartu identifikuoja poreikius;
3. Prieinamumo – sudaromos visos sąlygos vaiko kompetencijoms ugdytis per pasirinktą veiklą. Siūlomos veiklos ir mokymosi būdai yra prieinami visiems vaikams pagal amžių, išsilavinimą, turimą patirtį nepriklausomai nuo socialinės padėties;
4. Individualizavimo – ugdymas individualizuojamas pagal kiekvienam vaikui reikalingą kompetenciją, atsižvelgiant į jo asmenybę, galimybes, poreikius ir pasiekimus;
5. Savanoriškumo – vaikai laisvai renkasi švietimo teikėją, tinkamiausias veiklas kompetencijoms ugdyti, dalyvauja jose savo noru ir niekieno neverčiami (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Palyginus pateiktus neformaliojo ugdymo principus, išryškėja jų panašumai. Nors skirtinguose šaltiniuose principai įvardijami skirtingai, bet visuose išskiriama demokratiškumas, individualizavimas, aktualumas, prieinamumas.

Papildomojo ugdymo užsiėmimai turi padėti vaikui maksimaliai išskleisti individualias kūrybos galias ir gebėjimus, patenkinti jo prigimties reikmes, saviraiškos, meilės ir pagarbos,

prasmės, kūrybos, tvarkos ir darnos poreikius (Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarimas Nr. 33, 1996).

Nepamokinė veikla turi būti orientuota į vaiką: **ko jis nori, kas jam patinka ir kas naudinga**, o veiklos vadovas tiesioginiu ir netiesioginiu bendravimo pagrindu turi sugebėti ugdyti dorovinę asmenybę, sudaryti sąlygas vaiko socializacijai (Dapkienė, 2002).

Neformaliojo vaikų švietimo paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais (Švietimo įstatymas, 2004).

Įvairiuose šaltiniuose neformaliojo ugdymo paskirtis įvardijama panašiai – siekiama tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, sudaryti sąlygas socializacijai.

Kryptingumas – asmenybės poreikių, interesų, polinkių, nuostatų ir vertybinių orientacijų visuma, apibūdinanti nuolatinį santykį su aplinka (Jovaiša, 2007).

Neformaliosios veiklos kryptys:

Pažintinė-techninė, ugdo mokinių intelektualius gebėjimus, sudaro sąlygas realizuoti pažinimo, kūrybiškumo ir kt. poreikius, gilinti, plėsti žinias, įgytas formaliojo ugdymo metu (rūmai, stotys, klubai, būreliai ir kt.).

Meninė, sudaro sąlygas ugdyti vaikų meninius sugebėjimus, puoselėja etninę kultūrą (įvairios muzikos, teatro, dailės, literatūros studijos, klubai, būreliai, ansambliai ir t.t.).

Ekologinė-kraštotybinė ugdo meilę ir pagarbą viskam, kas gyva, skatina pažinti aplinką (gamtininkų centrai, gyvūnų globos draugijos, įvairios kraštotyros ekspedicijos ir t.t.).

Socialinė sukuria sąlygas ankstyvajai vaiko socializacijai, žadina gailestingumą, skatina nelikti abejingu mažam, silpnam, globos reikalingam (labdaringa veikla, šalpos būreliai ir t.t.).

Ekonominė-ūkinė, skatina įsigyti pasirinktos ūkinės veiklos įgūdžių, ugdo teigiamą nuostatą į darbą, verslą (profesiniai būreliai, jaunųjų ūkininkų būreliai, įvairūs ekonominės veiklos praktikumai ir t.t.).

Sportinė-turistinė, padeda plėtoti moksleivių fizines galias, skatina keliauti, sukuria prielaidas sveikai gyvensenai (sporto klubai, varžybos, olimpiados, išvykos į gamtą, ekskursijos) (Zaleskienė, 1994).

Papildomojo ugdymo kryptys:

- Meninis ugdymas.
- Etninė kultūra.
- Intelektinis ugdymas.
- Pilietiškumo, demokratiškumo ugdymas.
- Vaikų ir jaunimo organizacijų sambūrių inicijavimas.
- Altruistinė veikla.
- Techninė kūryba.

- Gamtosauga, ekologinis ugdymas.
- Sveikos gyvensenos ugdymas.
- Kraštotyra.
- Bendravimo kultūros ugdymas.
- Pozityvių individualių pomėgių skatinimas.
- Pramogų humanizavimas (Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarimas Nr.33, 1996).

Skirtinguose šaltiniuose neformaliojo ugdymo kryptys įvardijamos skirtingai, bet jų turinys yra panašus. Pateiktame Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarime (1996) daugiau dėmesio skiriama pilietiškumo ir demokratiškumo ugdymui, pramogų humanizavimui, vaikų ir jaunimo organizacijoms.

Kompetencija – gebėjimas pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius gerai atlikti veiklą (Jovaiša, 2007).

Neformaliojo švietimo būdu ugdomos kompetencijos:

1. Asmeninės – savęs pažinimas, savistaba, pasitikėjimas savimi, savęs vertinimas, savianalizė, saviraiška, sveika gyvensena, atsakomybė už savo veiksmus;
2. Edukacinės (mokymosi) – savarankiškas mokymasis bei informacijos valdymas, mokymasis visą gyvenimą, informacijos gavimas, jos analizavimas bei panaudojimas, mąstymo lankstumas (loginis, kritinis-probleminis, kūrybinis);
3. Socialinės – bendravimas ir bendradarbiavimas, darbas komandoje, demokratinių struktūrų ir procedūrų išmanymas, sprendimų priėmimas lygių galimybių įsisąmoninimas, ekologinė savimonė;
4. Profesinės – specifinių sričių žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, supratimas apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūris į veiklos kokybę (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformaliojo vaikų švietimo programa – neformaliojo vaikų švietimo mokytojo (įstaigos) parengta ir neformaliojo švietimo metodais įgyvendinama programa, kuria siekiama ugdyti vaiko kompetencijas plėtojant prigimtinius vaiko gebėjimus (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformaliojo vaikų švietimo programas vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai (Švietimo įstatymas 2004).

Neformalųjį švietimą gali vykdyti liaudies aukštosios mokyklos, vakariniai kursai, įvairių bendrijų, visuomeninių organizacijų bei privačios švietimo įstaigos, bibliotekos, muziejai ir pan. (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992).

Neformaliojo vaikų švietimo teikėjas – organizacijos, kurioms neformalusis vaikų švietimas yra pagrindinė arba kita veikla, laisvasis mokytojas, šios sampratos nustatytais principais teikiantis neformaliojo vaikų švietimo paslaugas (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformaliojo švietimo įstaigos tikslas – atsižvelgiant į vaikų bei paauglių interesus ir polinkius, papildomai plėtoti jų gebėjimus, tenkinti pažintinius interesus ir saviraiškos poreikį – domėjimąsi mokslu, technika, menu, sportu ir pan., stiprinti jų sveikatą, padėti išsirinkti profesiją (Rajeckas, 2001).

Papildomojo ugdymo įstaigų uždaviniai:

- puoselėti asmens kūrybines galias, brandinti jo tautinę, kultūrinę savimonę, kūrybos autonomiją, dvasios laisvę;
- padėti vaikams tenkinti meninius, sportinius interesus ir saviraiškos poreikį, patirti kūrybos džiaugsmą;
- plėtoti vaiko gabumus, ugdyti prigimties galias;
- ugdyti aktyvų kultūros vartotoją, suteikiant jam kompetenciją dalyvauti atitinkamoje kultūrinėje veikloje;
- teikti pasirinktos srities ikiprofesinį lavinimą ypatingai gabiems vaikams;
- atlikti švietėjiškas funkcijas mikrosocialinėje aplinkoje, stengtis tapti atviru kultūros židiniu: organizuoti įvairius renginius, šventes, susitikimus, koncertus, olimpiadas, konkursus, varžybas ir kt. (Zaleskienė, 1994).

Papildomojo ugdymo institucijų uždavinys – padėti vaikui susirasti tokią veiklą, kuri atitiktų jo jėgas, padėtų plėtoti gabumus, ugdyti interesus, tenkinti saviraiškos poreikį (Daugėlienė, 2001).

Palyginus pateiktus neformaliojo ugdymo įstaigų uždavinius, galima išvelgti ne tik panašumus, bet ir skirtumus. I.Zaleskienė (1994) prie svarbių uždavinių priskiria ne tik asmens kūrybinių galių puoselėjimą, gabumų plėtojimą, saviraiškos poreikių tenkinimą, bet ir pasirinktos srities ikiprofesinį lavinimą, švietėjišką veiklą mikrosocialinėje aplinkoje bei aktyvaus kultūros vartotojo ugdymą.

Apžvelgus papildomojo, neformaliojo ugdymo/švietimo bei popamokinės/užklasinės veiklos apibrėžimus, šios veiklos tikslus ir principus galima daryti prielaidą, kad ši veikla daugeliu atvejų yra panaši, nukreipta į mokinių poreikių ir norų tenkinimą, jų saviraiškos galimybių plėtojimą. Darbe sąvokas “**popamokinė veikla**”, “**papildomasis ugdymas**” ir “**neformalusis ugdymas**” bus naudojamos kaip sinonimai, nusakantys moksleivių veiklą po pamokų, jų dalyvavimą renginiuose ir būreliuose.

1.2. Neformaliojo ugdymo Lietuvoje istorinė apžvalga

Neformalusis ugdymas Lietuvos mokyklose turi senas tradicijas. Dar 1905-1915 metų laikotarpiu tiek valdiškose-carinėse, tiek ir lietuviškose mokyklose veikė pusiau legalūs ir slapti moksleivių rateliai, įvairiausios pakraipos kuopelės ir organizacijos. Jų tikslas buvo paruošti Lietuvos žmonėms švietėjus ir kovotojus dėl jų laisvės ir geresnės ateities (Pupšys, 1995).

Rusų carinė administracija po 1905-1907 m. revoliucijos ėmėsi šiurkštaus puolimo prieš lietuviškas draugijas ir mokyklas. Esant tokiai padėčiai, apie kokių nors lietuviškų jaunimo organizacijų steigimą negalėjo būti kalbos. Tad šiuo laikotarpiu veikę lietuvių moksleivių savišvietos rateliai ir įvairios kuopos buvo nelegalaus pobūdžio, o jų veiklos ratas – siauras. Ateitininkai, kaip ir aušrininkai, veikė nelegaliai. Jie rengdavo konferencijas, ekskursijas, vakarus ir koncertus, įvairiausias šventes bei pramogas. Tai patraukė prie ateitininkų dalį moksleivijos ir lietuvių studentų.

1914 m. prasidėjęs I-asis pasaulinis karas iš pamatų pakeitė situaciją. Rusų carinė valdžia 1915 m. rudenį pasitraukė iš Lietuvos savo vietą užleisdama naujiems okupantams – Vokietijos kaizerio kariuomenei. Kaip teigia istorikas J.Pupšys (1995), tada nemaža dalis organizuoto Lietuvos jaunimo (aušrininkai, ateitininkai, pavasarininkai ir kt.) kartu su savo mokyklomis pasitraukė į Rusijos gilumą, kur kūrėsi nauji lietuviški centrai Voroneže, Petrograde, Maskvoje ir kitur.

1918- 1940 metų Lietuvos švietimo ir ugdymo sistema buvo palanki priimti ir kūrybiškai taikyti Vakarų Europos ir JAV „naujojo auklėjimo“ idėjas (Pečkus, 1994; Bukauskienė, 1995). Papildomas ugdymas buvo realizuojamas trijuose lygmenyse – mokykloje (būreliai, kuopos); mokykloje ir moksleivio gyvenamojoje aplinkoje (žaidimų aikštelės); mokykloje ir jos aplinkoje (jaunimo organizacijos).

Papildomu ugdymu buvo suinteresuota ir Švietimo ministerija. Įvairiomis ugdymo priemonėmis buvo skatinamas kuo pilnesnis jaunuolio prigimtinių fizinių, psichinių ir dvasinių galių vystymasis. Papildomu ugdymu norėta sudaryti sąlygas atsiskleisti kiekvieno moksleivio individualybei, žadinti troškimą per saviauklą ir savikūrą, vystyti ir tobulinti savyje asmenybę – tautiškai susipratusių ir visuomeniškai aktyvų pilietį.

Viena iš populiariausių tarpukario Lietuvos mokyklų moksleivių papildomo ugdymo formų buvo dalykiniai ir su mokyklos dalykų programomis nesusiję būreliai. Kaip teigia K.Pečkus (1994), šio laikotarpio Lietuvos gimnazijų ir progimnazijų būreliai tapo neatskiriama moksleivių gyvenimo dalimi. Buvo manoma, kad be šios papildomo ugdymo formos mokykla „liktų tarsi kūnas be sielos“, nes būreliai yra „lyg praktiškojo darbo seminarai“. Jie plėtė moksleivių akiratį, padėjo kūrybiškai gilinti pamokose įgytas žinias, jas taikyti praktikoje. Kartu būreliai siejo mokinius su visuomene, ypač artima mokyklai ir jos socialinei aplinkai.

Plačiau būtų galima aptarti du papildomo ugdymo aspektus: užmokyklinių ugdymo įstaigų užuomazgas ir bendruomeninę pedagogiškai pagrįstą jaunimo veiklą – masinius moksleivių kūno kultūros, sporto, ekskursijų ir kitus sąjūdžius. Daugelis pedagogų užmokyklinės įstaigas suvokė ir kaip moksleivių prasmingo laisvalaikio organizavimo, mokyklos socialinės aplinkos pažinimo centrus. Šiuo laikotarpiu pradėti steigti vasaros darbo būreliai ir priemiesčių vasaros vaikų aikštelės.

Moksleivių sportinis judėjimas ypač pagyvėjo nuo 1932 m., Lietuvos vyriausybės nutarimu įkūrus Kūno kultūros rūmus. Tuo metu gimė ir masinis „Sporūtos“ judėjimas, kuriame aktyviai dalyvavo ir moksleiviai (Pečkus, 1994). Į šį sportinį judėjimą buvo integruojami, iš pirmo žvilgsnio, tolimi dalykai: tautosaka, menas, šokis, literatūra.

Didelės įtakos turėjo antrojo dešimtmečio pabaigoje prasidėjęs moksleiviškų kooperatyvų sąjūdis. Buvo siūloma, kad moksleivių kooperatyvai būtų centrinė moksleivių organizacija, apie kurią sukūpti visi jų ir mokyklos reikalai.

Tarpukario Lietuvoje veikė įvairios vaikų ir jaunimo organizacijos. Daugumai iš jų buvo būdinga puikus organizuotumas, pasaulėžiūrinis principingumas, savarankiška iniciatyva ir aktyvi visuomeninė veikla. Gimnazijų moksleiviai būrėsi į ateitininkų, pavasarininkų, skautų, šaulių, aušrininkų, varpininkų ir kitas jaunimo organizacijas. Kaip teigia R. Motuzas (1995), kiekviena iš jų ne tik patraukdavo vaikus ir jaunimą savo veiklos formomis, bet ir skatindavo bei pratindavo pačius lavintis, auklėtis, savarankiškai veikti, ugdydavo dorą, patriotizmą, visuomeninės pareigos supratimą, atsakomybės jausmą už savo krašto būklę ir ateitį.

Lietuvos katalikų jaunimo sąjunga „Pavasaris“ sprendė svarbią jaunimo papildomo ugdymo problemą – atsižvelgė į jaunuolių amžiaus ypatumus, siekė ugdymo proceso perimamumo, nuosekliai derino praktinės ir humanistinės, humanitarinės veikos aspektus, viena pirmųjų parengė ir įgyvendino jaunimo organizacijų vadovų ruošimo ir ugdymo sistemą.

Plačias galimybes moksleiviams ugdytis teikė ir jaunųjų ūkininkų rateliai (JŪR), JAV mokyklų pavyzdžiu steigiami Lietuvoje nuo 1928 metų ir vienijantys 12-20 metų amžiaus jaunuolius (Pečkus, 1994). JŪR veikla glaudžiai siejosi su mokykla ir jos socialine aplinka, padėjo ugdyti visuomeniškai aktyvų pilietį – valingą, pasiryžusį tapti naudingą tėvynei, galingu dvasia.

Moksleivių papildomo ugdymo galimybes plėtė, veiklos turinį įvairino Raudonojo kryžiaus būreliai, globojami Lietuvos Raudonojo kryžiaus jaunimo skyriais ir Švietimo ministerijos (Pečkus, 1994).

Tarpukario Lietuvos švietimas ir mokykla gyveno nuolatinių ieškojimų ir prasmingų atradimų laiką. Šis procesas buvo ne savaiminis, o orientuotas į moksleivių laisvalaikio organizavimą. Nuolat buvo siekiama rasti mokymo ir ugdymo jungčių, jas analizuoti visa apimančiame tautiškai susipratusios ir visuomeniškai aktyvios asmenybės tapimo procese.

Lemtingieji 1940-ieji ir vėlesni metai pakirto Nepriklausomos Lietuvos švietimo ir jaunuomenės ugdymo sistemą. Sovietinė valdžia ir oficialiosios švietimo valdymo institucijos atmetė viską, kas prieštaravo formuojamoms totalitarinės visuomenės nuostatoms. „Švietimo sistemoje buvo akcentuojamas autoritarinis auklėjimas, didaktiškumas, vyravo žinių reikšmės pervertinimas bei verbalizmas mokyme, moksleivių orientavimas į ankstyvą, siaurą profesionalizmą, alternatyvios informacijos stoka, kritiško mąstymo slopinimas“ (Motuzas, 1995). Mokyklose organizuojamos vienodos, beveik visiems privalomos šventės, konkursai, dažniausiai turintys politinį atspalvį. Mokiniai ne visada savo noru būdavo įtraukiami į veiklą.

Demaskavus Stalino asmens kultą ir jo vadovavimo padarinius, atšilus politiniam klimatui atgijo ir Lietuvos pedagoginė mintis (Vaitkevičius, 2001). Nors mokyklose tebevyko aktyvi ideologizuota spaliukų, pionierių ir komjaunimo organizacijų veikla, tačiau plėtėsi ir mokiniams skirtų būrelių veikla, buvo vedami vis įvairesnių formų popamokiniai renginiai. Buvo sukurtas platus papildomojo ugdymo institucijų (muzikos, dailės, sporto mokyklų, jaunųjų technikų, gamtininkų stočių, aviomodeliuotojų, automobilistų klubų) tinklas. Didžiulis to meto papildomojo ugdymo privalumas buvo tas, kad užsiėmimai buvo nemokami, taigi juos galėjo lankyti vaikai ir iš mažesnes pajamas gaunančių šeimų.

Žlungant socializmui, situacija pasikeitė iš esmės: vaikai ir mokytojai tapo laisvi nuo privalomos veiklos organizavimo ir dalyvavimo joje. Jaunimo organizacijų veikla atgimė kartu su Sąjūdžiu (1989), Lietuvai atkūrus nepriklausomybę (1990) ir atsidūrus didelių permainų, kaitos etape. Laikmetis pareikalavo veiklos, kuri stiprintų tautinę savimonę, ugdytų gebėjimą prasmingai save realizuoti. Atkurtos organizacijos vėl sujungė dešimtis buvusių nepriklausomos Lietuvos skautų, ateitininkų, jaunalietuvių ir daug jaunimo, kurie savo įsitikinimais bei tikslais buvo artimi vienai ar kitai organizacijai. Lietuvos atgimimo laikotarpį ženklino didelis visuomeninis aktyvumas. Jaunimas taip pat neliko nuošalyje. Kaip teigia mokslininkė E.Biliūtė-Aleknavičienė (2004), buvo atkurtos ne tik nepriklausomoje Lietuvoje veikusios jaunimo organizacijos (skautai, ateitininkai, jaunalietuviai), bet ir steigiamos naujos (valančiukai, maironiečiai, kudirkaičiai ir kt.), savo ideologiją siejančios su didžiais kultūros veikėjais Valančiumi, V.Kudirka, Maironiu, o veikla geriausiai atitinkančios tautinės mokyklos koncepcijos keliamas idėjas – žadinti siekimą per saviauklą ir savikūrą tapti laisva, kūrybinga asmenybe.

Neformalusis vaikų ir jaunimo ugdymas įgyvendinamas Lietuvos vaikų ir jaunimo centre. Šioje neformalaus ugdymo įstaigoje stengiamasi: sudaryti sąlygas saviraiškai, aktyviam dalyvavimui kultūriniame ir socialiniame gyvenime; skatinti pačiam atrasti ir užimti savo vietą atsinaujinančioje visuomenėje ir moderniaame pasaulyje, vertinti save; sudaryti galimybę įvairiai ir įdomiai praleisti laisvalaikį, pasirinkti kokybiškas ir vertingas pramogas, veiklą, užsiėmimus pagal asmeninį poreikį; skatinti veikti, bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais ir suaugusiaisiais

kartu plėtojant jų emocinę, socialinę, kultūrinę patirtį; ugdyti remiantis neformaliojo ugdymo principais: savanoriškumu, savarankiškumu, savivalda; siekti ugdytinių sąmoningumo; ugdyti pagarbą ir toleranciją tautinėms, kultūrinėms ir religinėms mažumoms, skatinti demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrų, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę; ugdyti atsakingus, atvirus Europai ir pasauliui piliečius, gebančius kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje; vykdyti specialių poreikių asmenų integraciją į visuomenę per papildomojo ugdymo veiklą; sudaryti sąlygas sveikam gyvenimo būdui, skatinti sveikos gyvensenos poreikį; vykdyti nusikalstamumo ir žalingų įpročių prevenciją (Zaleskienė, 1994; Neformalusis vaikų ir jaunimo ugdymas LVJC, 2006).

Taip pat atkurta Jaunųjų turistų stotis, organizuojanti darbą dviem kryptimis: turistinio sporto vystymas ir kraštotyrinė veikla (Zaleskienė, 1994). Kraštotyros sektorius koordinuoja rajonų turistų stočių kraštotyros darbą. Organizuojamos stovyklos, ekskursijos vaikams. Aktyvia veikla pasižymi ir orientacinio sporto sekcija.

Lietuvos moksleivių kūno kultūros ir sporto centras yra Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos papildomojo ugdymo įstaiga, formuojanti ir vykdanči valstybinę kūno kultūros ir sporto politiką tarp besimokančio jaunimo (Lietuvos moksleivių kūno kultūros ir sporto centras, 2006). Centre siekiama: kūno kultūros ir sporto priemonėmis kiekvienam jaunam žmogui diegti fizinio tobulėjimo poreikį, padėti stiprinti sveikatą, įtvirtinti saugią, sveiką ir turiningą gyvenseną, kuri sudarytų palankias sąlygas fiziniam, dvasiniam, doroviniam ir kultūriniam ugdymui; formuoti teigiamą tėvų ir visuomenės požiūrį į kūno kultūrą ir sportą siekiant visokeriopai skatinti besimokančio jaunimo fizinį aktyvumą, gerinti jų sveikatą ir didinti fizinį pajėgumą; organizuoti sportininkų paruošimą, rengti varžybas, masinius sporto sveikatingumo renginius, atrinkti geriausius sportininkus atstovauti Lietuvos valstybei Pasaulio, Europos ir kitose aukščiausio rango varžybose; metodine veikla padėti švietimo įstaigoms vykdyti pamokinę ir popamokinę sporto veiklą.

Taigi Lietuvos neformalusis ugdymas išgyveno nuolatinių ieškojimų, apribojimų ir prasmingų atradimų laikotarpį. Tai tik įrodo, kad jo veikla labai svarbi ugdant asmenybę, jos pilietiškumą, kuris pagrįstas atsakomybe prieš savo artimuosius ir visuomenę, persmelktas pagarba savo kultūrai ir tradicijoms, o drauge atviras pasauliui.

1.3. Papildomojo ugdymo sistema

Lietuvos pedagogai (Zaleskienė, 1994; Daugėlienė, 2001; Dapkienė, 2002; Barkauskaitė, 2004 ir kt.) bei švietimo koncepcijos kūrėjai moksleivių neformalųjį ugdymą supranta gana plačiai, kaip permanentinio ugdymo dalį, skirtą vaikų ir paauglių intelektualiams, techniniams, meniniams,

sportiniams, socialiniams ir kt. gebėjimams ugdyti. Praktiškai įgyvendinus papildomojo ugdymo sistemą, susidarytų sąlygos vaikams ir jaunuoliams, besimokantiems nuosekliojo švietimo įstaigose, papildomai plėtoti savo gabumus, ugdyti interesus ir tenkinti saviraiškos poreikį. Tokiu būdu, neformaliojo ugdymo institucijų (muzikos, dailės, sporto ir kt. mokyklų, įvairių lavinimosi būrelių, studijų, draugijų, organizacijų) veikloje skleistųsi sistemos prasmingumas vaikui.

Papildomasis ugdymas paprastai apibūdinamas trimis sąvokomis: formalus, neformalus, informalus (Zaleskienė, 1994; Lietuvos švietimo koncepcija, 1992; Daugėlienė, 2001; Barkauskaitė, 2004). Šias sąvokas galima išskleisti:

PAPILDOMASIS UGDYMAS

a) Formalus	b) Neformalus	c) Informalus
meno mokyklos	rūmai	bibliotekos
muzikos mokyklos	stotys	muziejai
dailės mokyklos	studijos	šventės
sporto mokyklos	klubai	pramoginiai renginiai
ir kt.	būreliai	masinės informacijos priem.
	organizacijos	mikro-socialinė aplinka
	ir kt.	kt.

Formalus papildomasis ugdymas pasižymi tuo, kad jo poveikis vaiko asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas. Formaliojo ugdymo institucijos (meno, muzikos, dailės, sporto ir kt. mokyklos) dirba pagal standartizuotas programas. Todėl jas baigusiems užtikrinamas tam tikras valstybinis standartas. Veikla tokiose institucijose turi būti gerai organizuota, struktūrizuota, skirta identifikuoti grupei, siekiančiai panašių tikslų. Šiose mokyklose suteikiama galimybė moksleiviui sistemingai lavintis pasirinktoje srityje. Muzikos, meno, dailės, sporto ir kt. mokyklos turėtų atlikti šias funkcijas:

- 1) ugdyti vaiko gabumus ir tenkinti poreikius; skatinti saviraišką, gebėjimą kūrybiškai reikštis mėgėjiškumo lygyje, suteikti kompetenciją dalyvauti atitinkamoje kultūros srityje;
- 2) ypatingai gabiems tos srities vaikams teikti ikiprofesinį pasirengimą;
- 3) atlikti švietėjišką funkciją vietos bendruomenėje.

Neformalus ugdymas taip pat pasižymi tikslingu poveikiu, tačiau nėra taip griežtai apibrėžiamas ir prognozuojamas. Veikia čia yra intuityviai jaučiamos tam tikros veikimo nuostatos, sklindančios iš pačios veiklos. Neformalių susivienijimų (būrelių, organizacijų, klubų,

studijų ir kt.) veikla turi pedagoginio, psichologinio pobūdžio privalumų. Tokioje veikloje nėra vaikams dažnai primestų, juos gniuždančių horizontaliųjų, vertikalųjų ryšių (būtino suskirstymo į klases pagal amžių, neegzistuoja arba neteikiama reikšmės hierarchinei priklausomybei). Veikla grindžiama konstruktyviu ir kūrybišku bendradarbiavimu.

Informalus ugdymas ypatingas tuo, kad neturint išankstinio pedagoginio tikslo, vaikas yra veikiamas visos sociokultūrinės aplinkos. Ypač didelį tokio pobūdžio poveikį daro masinės informacijos priemonės, muziejų, parodų lankymas, naudojimas bibliotekomis, dalyvavimas šventėse, konkursuose, įvairaus pobūdžio pramoginiuose renginiuose, komunikaciniai ryšiai su aplinkiniais ir t.t.

Papildomojo ugdymo skirstymas yra labai sąlygiškas, veikiau teorinis, nes vienos ar kitos institucijos priklausymas minėtoms grupėms pareina nuo to, kokias funkcijas ji atlieka konkrečiu atveju (Zaleskienė, 1994; Barkauskaitė, 2004). Pavyzdžiui, bibliotekos, muziejai gali priklausyti ir formalioms, ir neformalioms papildomo ugdymo institucijoms. Be to, neformaliai įgytos žinios, įgūdžiai praplečia vaiko galimybes dalyvauti formalioje veikloje. Kita vertus, čia pažadinamos vaiko kūrybinės galios, padedančios jam noriau, aktyviau, efektyviau reikštis ir formaliai organizuotoje veikloje. Vadinasi, toks sąlyginis dalių atskyrimas turi prasmę tik tam tikrame kontekste, suteikus joms vienas ar kitas funkcijas. Kitaip tariant, papildomasis ugdymas turi kontekstinį ir funkcinį pobūdį.

Šis trumpas apibūdinimas rodo, kad papildomojo ugdymo sistema turi įvairiapuses galimybes maksimaliai integruoti visų ugdomųjų veiksmų poveikį asmenybei, sumaniai derinti specialias ir atsitiktines poveikio priemones.

1.3.1. Neformaliojo ugdymo veiklos formos

Mokyklos kultūrinis gyvenimas priklauso ne tik nuo regiono ar vietos papročių ir tradicijų, aplinkos, kurioje yra mokykla, bet ir nuo mokytojų, kurie formuoja požiūrį į daugelį vertybių; nuo jų aktyvumo ir supratimo, kaip, kokia kryptimi plėtoti papildomą ugdymą, kokios formos mokyklos bendruomenei reikalingiausios, priimtinausios vienai ar kitai temai pateikti.

Kūrybinės laisvalaikio veiklos planavimas – sudėtinga pedagoginė problema. Kaip teigia A.Paulavičiūtė (2002), ji reikalauja atsižvelgti ne tik į objektyvius (materialinė-techninė laisvalaikio bazė ir pan.), bet ir į subjektyvius momentus (individualūs asmenybės ypatumai, jos dvasiniai, psichologiniai, o vėliau ir materialiniai motyvai ir pan.).

Laisvalaikis, vienas iš reikšmingiausių asmenybės vystimosi faktorių, kuris visiškai gali realizuotis tik kūryboje. Neracionaliai organizuojant laisvalaikį, asmenybė gali pasiduoti įvairioms asocialioms tendencijoms, nutolti nuo kultūros arba pasiduoti į gerą nevedančioms pagundoms

(Zaleskienė, 1993). Laisvalaikio racionalaus panaudojimo kriterijus – socialinė atsakomybė. Kuo atsakingiau žmogus panaudoja laisvalaikį, tuo kryptingiau jis bręsta kaip asmenybė.

Didžiausią neformaliojo ugdymo dalį sudaro renginių organizavimas. Renginys – tai vieningas, laike ir erdvėje apribotas žodžių, veiksmy, vaizdy junginys, skirtas tam tikrai temai atskleisti ir išreikštas atitinkamomis priemonėmis bei metodais (Surginienė, 1987). Kaip teigia A.Paulavičiūtė (2002), Lietuvos kultūros ir švietimo įstaigose sutinkama labai plati renginių įvairovė ir nors specialistai nėra pateikę vieningos renginių klasifikacijos, tačiau juos galima skirstyti:

- **pagal laisvalaikio lygius:**
 - rekreaciniai (pramoginiai);
 - švietėjiški (pažintiniai);
 - šventiniai;
- **pagal renginių pobūdį (žanrą, stilių):**
 - liaudiški;
 - pramoginiai (estradiniai) ir kt.;
 - sportiniai;
- **pagal organizavimo vietą:**
 - patalpose;
 - lauke.

Dar būtų galima paminėti asmeninėms progoms skirtus renginius.

Anot A.Paulavičiūtės (2002), formų, kuriomis šie renginiai vyksta taip pat gausu:

- **šokių vakarai, diskotekos.** Visais laikais jaunimas turėjo poreikį susitikti su draugais, pabendrauti, pasilinksinti, pasiklausyti muzikos ir pašokti. Gerai surengti šokių vakarai suteikia galimybę pereiti nuo judraus veiklumo prie pažintinio, nuo linksmumo prie įvairių rūšių dėmesio sutelkimo. Šokių vakaro sėkmė priklauso ne tik nuo šokių kultūros-buitinės choreografijos lygio, bet ir nuo muzikinio repertuaro. Diskotekos programa, būdama viena pagrindinių jaunimo pramoginio laisvalaikio formų, turi ir savo pagrindinį principą – linksminant šviesti. Tam reikalinga vizualinių (šviesos efektų, skaidrių, filmuotų kadru), garsinių (muzikos, teksto, garso efektų), teatrinių (teatralizacijos, šokių, pantomimos) elementų visuma. Be įprastų diskotekai elementų, kaip muzikos, garso, šviesos efektų ir kt., į diskotekos programą gali būti įtraukiami įvairūs atlikėjai ar personažai. Itin svarbi programoje yra režisūra, kuri ir lemia įvairių programoje naudojamų priemonių sintezę;
- **vakaronės.** Tai liaudiško pobūdžio poilsio vakaras, dažnai turintis vedėją-personažą. Vienas svarbiausių reikalavimų – vieningo stiliaus sukūrimas ir jo išlaikymas: muzika,

dainos, šokiai, pramogos, meninis apipavidalinimas, vedėjų ir dalyvių kostiumai ir kt. Labai svarbus yra ir vedėjų šiltas, betarpiškas bendradarbiavimas su dalyviais;

- **pramoginės varžybos.** Tai renginių grupė, kurią gali sudaryti turnyrai, dainų bei šokių konkursai ir kt. Ši forma labai patraukli tuo, kad joje nėra pasyvių stebėtojų ar žiūrovų, beveik visi renginio dalyviai yra aktyvūs: vieni ruošiasi pasirodymui, rengia programą, kiti – jiems padeda kaip kūrybinis aktyvas, treči – neabejingai palaiko savo komandą varžybų metu. Svarbiausia, kad pramogų, žaidimų formos ir metodai užtikrintų laisvą, glaudų, aktyvų bendradarbiavimą, paremtą bendrais polinkiais;
- **viktorinos.** Tai savarankiškas žaidimas, kuriame klausimų pagalba išryškėja dalyvių žinios ir orientacija mokslo, meno, literatūros ir kt. srityse. Viktorinos esmė ta, kad vedėjas pateikia klausimus, dalyviai čia pat atsako. Jos gali būti rengiamos pačiomis įvairiausiomis temomis: apie įžymių žmonių gyvenimą ir kūrybą, literatūrą, meną, kraštotyra ir t.t. Viktorinos lavina žmogaus atmintį, orientaciją, padeda įtvirtinti žinias;
- **rytmečiai.** Tai labiau jaunesniojo amžiaus mokiniams tinkanti papildomojo ugdymo forma, nes tai daugiau uždaras nei viešas renginys, organizuojamas sava bendruomenei – klasei, būriui, nedidelės mokyklos kolektyvui ir pan.;
- **popietės.** Tai dėkinga forma patraukliai, per pramogas, suteikti naujų žinių, įtvirtinti jau turimas; atskleisti naujas ugdytinių savybes, ugdyti kūrybiškumą ir iniciatyvumą. Tai forma, kuri gali padėti įgyvendinti daugelį ugdymo tikslų;
- **pokalbiai, disputai, diskusijos, paskaitos;**
- **neakivaizdinės kelionės;**
- **karnavalai.** Tai šventiškas ir gražus pramoginis renginys, dažnai rengiamas lauke su šokiais, eitynėmis, vaidinimais, Naujųjų metų, Užgavėnių ir kitomis progomis;
- **šventės** ir kt.

Tai daugiausia rekreaciniai-pramoginiai bei švietėjiški ir šventiniai renginiai, o taip pat renginiai skirti vaikams.

Tuo tarpu S.Dapkienė (2006) išskiria tokias neformaliojo ugdymo veiklos formas:

- **aptarimus** (kino filmų, dramos, operos, spektaklių, knygų, televizijos laidų, parodų);
- **parodų, muziejų lankymus;**
- **dienas** (medelių sodinimo, aplinkos tvarkymo, paukščių, pasaulio šalių, melagių, šv. Valentino, sveikatingumo, žemės, švaros ir kt.);
- **ekskursijas, išvykas, keliones** (turistines, praktines, poilsines ir kt.). Niekas taip nepadeda ugdytis bendravimo kultūros kaip išvykos, turistiniai žygiai, kelionės ir ekskursijos. Per išvykas, žygius ne tik susipažįstama su krašto istorija ir šiandiena, bet ir

plečiamas akiratis, ugdoma ekologinė kultūra, grožio pajautimas, sudaromos sąlygos išmokti orientuotis sudėtingose situacijose, atlikti visuomenei naudingus darbus ir kt.;

- **konkursus** (ateities ar fantastinių projektų gynimo, deklamavimo, darbelių, dainų inscenizavimo, judriųjų žaidimų, piešinių, plakatų, šauniausio moksleivio, anekdotų karaliaus ir kt.). Tai kolektyvinė nepamokinės veiklos forma, turinti programą ir skatinanti mokinius lenktyniaujant siekti gerų rezultatų. Jis gali būti kaip atskiras renginys ir kaip kito renginio dalis;
- **kūrybinius žaidimus, neakivaizdines keliones, televizijos laidas, labirintus, muges ir kt.** *Neakivaizdinės kelionės* – tai kūrybiniai žaidimai mokinių vaizduotei, išmonei, fantazijai ir kūrybiškumui ugdyti. Neakivaizdinės todėl, kad mintimis, pasitelkus vaizduotę galima pabūti ten, kur šiuo metu ar apskritai neįmanoma nukeliauti. Kur vyks neakivaizdinė kelionė, priklausys nuo renginio pažintinių tikslų ir nuo mokinių fantazijos. Jei daugiausia dėmesio skiriama kūrybinei vaizduotei, fantazijai – galimos neakivaizdinės kelionės į ateitį, į praeitį, į povandeninį pasaulį, į švaros ir tvarkos miestą ir kt.

Mugė – tai ne prekyba, o įdomi, gausi įvairiausių žaidimų ir atrakcionų nepamokinė veiklos forma mokinių laisvalaikiui užimti; tai galimybė rinktis ir būti aktyviam. Ji praskaidrina nuotaiką, išblaško nuovargį, sudaro sąlygas parungtyniauti pačiam su savimi. Kai mokiniams padedama suvokti veiklos pobūdį ir į tą veiklą įsitraukti, jie akivaizdžiai pamato, kaip svarbu būti aktyviems. Mugės gali būti organizuojamos patalpoje ir lauke įvairiausio amžiaus mokiniams;

- **popietes** (dalykinės-matematinės, istorinės, etnografinės, tarmių, linksmųjų išmonių, judriųjų žaidimų, smulkiosios tautosakos, mieliausio žaislo ir kt.). Tai laisvos formos renginiai, kuriuose gali būti kitų renginių (viktorinų, konkursų, pokalbių, žaidimų) elementų;
- **spartakiadas ir varžybas** (sporto, atskirų sporto šakų, linksmąsias, šeimų ir kt.);
- **šventes** (valstybines, tautines, rugsėjo pirmosios, mokslo metų užbaigimo, miško, pirmojo žiedo, gimtadienio, medžių puošimo, margučių, paukščių sugrįžimo, paskutinio skambučio ir kt.). Jeigu šventė yra svarbaus įvykio nekasdieniškas pažymėjimas, tai ji iš tikrųjų turėtų skirtis nuo visų kitų popamokinės veiklos formų savo emociniu ir romantiniu atspalviu, savo ritualais, apeigomis, apipavidalinimu. Ji turi būti pajavairinta vaidinimais, inscenizacijomis, dainomis, žaidimais, suteikiančiais dalyviams daug džiaugsmo ir pasitenkinimo savo didelio darbo – pasiruošimo šventei ir pačios šventės - rezultatais;

- **vakarus ir vakarones** (humoro, poilsio, klausimų ir atsakymų, liaudies, etnografinės, šokių ir kt.). Vakaronės skirstomos į pažintines, pramogines ir mišriasias. *Pažintinės vakaronės* – tai susitikimai su įžymiais žmonėmis, *mišriosios* gali vadintis ir „žiburėliais“. Pažintinėje vakaronėje mažai svečių, daugiau pasakojimų, o mišrioje – daug svečių, muzikos, dainų, šokių. *Vakarai* – tai artima vakaronei forma. Jie gali būti kelių rūšių: poilsio, siurprizų, humoro, klausimų ir atsakymų, teminiai;
- **viktorinas** (dalykines, svarbioms Lietuvos datoms paminėti, smulkiosios tautosakos ir kt.). Neformaliojo ugdymo veikloje viktorina suprantama kaip pažintinis žaidimas, kai reikia atsakyti į klausimus. Viktorinos organizuojamos raštu ir žodžiu. Gali būti ir mišraus tipo, pvz., klausimai pateikiami žodžiu, o mokiniai atsako raštu. Neformaliojo ugdymo veikloje labiau tinka viktorina žodžiu, nes tada renginio eiga įdomesnė. Viktorinos sėkmė labai priklauso nuo to, ar mokiniai turi pakankamai žinių, kad atsakytų į klausimus. Pagal turinį viktorinos gali būti: matematikos, istorijos, gamtos ir kitų mokslo šakų, taip pat ir mišrios. Klausimų sudėtingumas, įdomumas, skaičius, jų pateikimo forma priklauso nuo mokinių amžiaus, turimų žinių ir protinių gebėjimų;
- **puotas** (blynų, Kalėdų senelio, kaukių, dėdės Derliaus, Užgavėnių ir kt.);
- **diskotekas;**
- **gegužines;**
- **karnavalus;**
- **savaites** (žiemos, pavasario, kalėdines, gerumo, gavėnios, padėkos, švaros ir kt.);
- **etinius pokalbius, disputus.** Disputas – tai „gyvas“ vienokios ar kitokios dominančios problemos aptarimas. Nepaprastai svarbu laiku baigti diskusiją, neatitraukiant dėmesio nuo svarbiausių dalykų ir nenukrypstant nuo temos. Labai svarbus ir baigiamasis žodis. Jame reikėtų išanalizuoti, ar išsamiai išnagrinėta tema, apibendrinti priešingus požiūrius ir argumentuotai pateikti atsakymus į visus diskusijos metu iškilusius klausimus. Disputo tikslas bus įgyvendintas, jeigu jis paskatins toliau svarstyti nagrinėtas problemas, jei sukels norą patiems toliau lavintis ir auklėtis;
- **klasės susirinkimus;**
- **konferencijas** (mokslines, praktines, dalykines ir kt.);
- **radijo laidas.**

Tiek A.Paulavičiūtė (2002), tiek S.Dapkienė (2006) išskiria labai panašias neformaliojo ugdymo veiklos formas, sudarančias sąlygas per meninę, techninę, sportinę ar kitokią veiklą realizuoti moksleivių saviraiškos ir bendravimo poreikį, ugdyti tautinę bei kultūrinę savimonę. Juk dalykų, kuriuos galima atrasti iš naujo, anot N. M. Grendstad (1996), yra palyginti nedaug. Tai reiškia, kad

dėstomojoje medžiagoje gali būti dar daug visko, ko mokykloje tiesiog neįmanoma apimti. Tačiau ir tai nėra daug, palyginti su tuo, kas dar neatrasta dalykuose, kurie nagrinėjami mokykloje.

Tad demokratinėje visuomenėje mokykla per neformaliojo ugdymo veiklos formas turi mokyti moksleivius novatoriškai ir kūrybiškai mąstyti, savarankiškai spręsti problemas, pratinti vadovauti, toleruoti nuomonių įvairovę, bendrauti ir bendradarbiauti; turi ugdyti moksleivių, būsimųjų piliečių, gebėjimą gyventi aktyvų bei visavertį gyvenimą.

1.3.2. Neformaliojo ugdymo įtaka pradinėms klasių moksleiviams

Pastebima, kad vaikas, dalyvaudamas neformalioje veikloje, tarsi pasikeičia: tampa aktyvesniu, kūrybiškesniu, darbštesniu, dažnai pasikeičia net elgesys. Ypač tai būdinga vaikams, kurie mokykloje pasižymėjo visiškai priešingomis savybėmis.

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai praleidžia daug laiko už šeimos ribų. Jie išmoksta bendrauti su kitais vaikais, išreikšti savo nuomonę, būti grupės nariu. Išmoktas socialinis apsiėjimas lieka visam gyvenimui (Černius, 1992; Jakavičius, Juška, 1996; Pileckaitė-Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004). Kaip teigia V.Jakavičius, A.Juška (1996), pradinėms klasių moksleiviai vystosi sistemingo mokymosi sąlygomis. Tiesa, veiklos galimybės nėra didelės: pirmaklasiams, antraklasiams vis dar sunku sukaupti valingą dėmesį, bent kiek ilgesnį laiką dirbti tą patį darbą, ypač jei nėra žaidimo elementų. Susikaupti neleidžia nesubalansuoti jaudinimo ir slopinimo procesai. Mokydamiesi vaikai pažįsta vis daugiau daiktų, permano jų savybes, tačiau suvokti abstrakčias sąvokas – vis dar jiems neįkandamas riešutas (Gučas, 1990; Žukauskienė, 1996). Anot J.Černiaus (1992), šešiametis turi mažai tvirtų nusistatymų, bet baigdamas pradžios mokyklą jis jau turi nemažai įsitikinimų, pažiūrų, kurios išlieka pastovios per visą gyvenimą. Pamažu vaikas pradeda pastebėti, kad tėvai ir mokytojai nėra neklystantys. Ir jie kai ko nežino, kai kada klysta, kai ką vaikas žino geriau už artimuosius. Tai supratęs jis pradeda nepriklausomai elgtis. Tą nepriklausomybę vaikas pamažėli įsigyja ir savo draugų tarpe, ypač jei jo nepriklausomas elgesys turi pasisekimą (Gučas, 1990; Žukauskienė, 1996; Černius, 1997). J.Černius (1992) teigia, kad psichologas E.Erikson žvelgia į pradinės mokyklos laikotarpį kaip vaiko pasiruošimą suaugusio gyvenimui savojoje kultūroje. Tai yra laikotarpis, kada pasidaro svarbūs veiklos rezultatai. Vaikai išmoksta naudotis įrankiais ir tai ugdo jų vertingumo pojūtį. Bet jie susiduria su darbštumo ir nesėkmės bei menkystės pojūčio krize. Vaikas daug ką bando, daug dirba, bet jam daug kas nepasiseka, ir jis jaučiasi menkas. Suaugusiųjų, mokytojų uždavinys – padėti jam būti našiam ir apsaugoti jį nuo per didelių reikalavimų sau ir kitiems, kurie gali pažadinti jame menkystės jausmą (Gučas, 1990; Žukauskienė, 1996; Jakavičius, Juška, 1996; Pileckaitė-Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004). Apskritai, tai yra darbštumo ir greitai besiplečiančio pažinimo laikotarpis.

Asmuo tampa asmenybe, kai jis aktyviai veikia ir reiškiasi kaip visybė, jungianti aplinkos pažinimą su išgyvenimais (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Asmenybei būdingas aktyvumas, kryptingumas, giluminiai prasminiai procesai. Gyvenimo prasmės siekimas ir įsisąmoninimas. G. Butkienė, A. Kepalaitė (1996) pateikia psichologo V. Franklio mintį, kad paprasto kasdienio gyvenimo nepakanka, kad žmogus nesunykėtų, jei jis nesiekia ko nors aukščiau, jei įgimta „valia prasmei atrasti“ neišsirutulioja į sėkmingą gyvenimo tikslo ir prasmės atradimą. Jo nuomone, prasmingas gyvenimas neįmanomas be keturių dalykų: tam tikrų tikslų, vertybių supratimo, savikontrolės ir vertės bei reikšmingumo jausmo. Psichologas J.D. Finn tai sieja su tam tikru savigarbos jausmu, pabrėžia tiesioginę priklausomybę tarp sėkmės moksle, darbe ir savigarbos (Gage, Berliner, 1994). Jeigu vaikui pažeista savigarba, o tai dažnai atsitinka mokykloje, jis nesąmoningai ieško kelių jai atstatyti. Tai gali lemti sėkmę mažiau socialiai sankcionuotoje veikloje. Būtent tokią veiklą vaikas ir randa atėjęs į neformalias ugdymo institucijas. Jose yra visos galimybės atstatyti savo akademinę, asmenybinę savigarbą ir deramą elgesį.

Socializacijai, kūrybiškumo ir įvairiapusiams gebėjimams lavinti, laisvalaikio kultūrai plėtoti, tenkinant saviraiškos poreikius įvairiose ugdymo programose, būreliuose, meno, muzikos, sporto ir kitose šakose mokykloje ir už jos ribų, reikiamas sąlygas sudaro ir popamokinė veikla. Gerai organizuojant popamokinę veiklą, galima pasiekti, kad sustiprėtų vaiko pasitikėjimas savimi, kad jis pasijustų savarankiškesnis, atsakingesnis, kad jis – visuomenės dalis. Kai kurie mokslininkai (Dzenuškaitė, 1991; Gage, Berliner, 1994; Grendstadt (1996); Jenkins, 1997; Barkauskaitė, 2004 ir kt.) teigia, kad vaiko asmenybės tapsmui ypatingą reikšmę turi savarankiška laisvalaikio veikla, kuri sudaro sąlygas plėtoti iniciatyvumui, kūrybiškumui, pritaikant pamokose įgytas žinias, kaupiant dorovinę patirtį. Taip formuojamos ir įtvirtinamos dorovinės nuostatos. Y. Lee, S. Brock, J. Dattilo, D. Kleiberg (1993) nurodo, jog vaikų pomėgių palaikymas atveria plačias veiklos galimybes įgūdžiams formuoti reikšmingoje aplinkoje ir tokiu būdu ugdytis atsakomybę. Juk laisvalaikis yra ne tik malonumas, bet ir tam tikros pastangos bei atsakomybė. R. Larson (2000) nuomone, būtent laisvalaikio metu vaikai ugdomi lyderiavimui būdingas savybes, kai jaučiasi esą pajėgūs organizuoti savo laisvalaikį ir kai yra sąlygos jų saviraiškai. Tuo tarpu S. Dapkienė, B. Šilėnienė (2005) teigia, kad laisvalaikio praleidimo formos ir metodai priklauso ne tik nuo objektyvių, bet ir nuo subjektyvių veiksnių bei nuo laisvalaikio kiekybės.

I. Leliūgienė (2003) išskiria šiuos asmenybės socializacijos principus vaikų grupėje:

1. Bendražmogiški ir realūs socialinių vertybių, numatantys:

- vaiko asmenybės, su jo privalumais ir siekiamu potencialu, pripažinimą;
- vaikų paruošimą, orientuoti ir priimti sprendimus pasirenkant vertybes, gyvenimiškų problemų sprendimų sistemoje;
- vaikų mąstymo srities, inteligentiškumo, dvasinės būsenos, išorinės kultūros ugdymą;

- garbingų tarpusavio santykių, jų socialinio statuso, pasirengimo profesijai ugdymą;
- eliminavimą paniekos, įžeidinėjimo atvejų pasireiškimo, nepriklausomai nuo to, kokią vietą, ši veiklos sritis užima visuomeninio įgyvendinimo hierarchijoje;
- atvirumą ir pasiruošimą vaikų nenutrūkstamam socialinės patirties turtėjimui, siekiant konkrečiais gyvenimo pavyzdžiais realizuoti bendražmogiškas vertybes.

2. Vaiko savirealizacijos principas, numatantis:

- tikslo ir veiklos reikšmingumo, asmenybės ugdyme, įsisąmoninimą;
- kiekvieno vaiko savojo „Aš“ supratimą;
- aktyvaus vaiko požiūrio į save ir pasaulį formavimą, savęs, kaip asmenybės, įsisąmoninimą;
- aiškių ir tikslų perspektyvų turėjimą toje veikloje į kurią vaikas įsijungia;
- savarankišką vaiko įsijungimą į vieną ar kitą veiklą;
- pasitikėjimą vaiko pasirinktu tikslu, priemonių ir įgyvendinimo būdų pasirinkimu;
- tikėjimą kiekvieno vaiko galimybėmis siekiant įgyvendinti pasirinktus uždavinius;
- vaikų informavimą apie meninio ugdymosi galimybes, įvairius būrelius, sporto organizacijas;
- atsižvelgimą į vaiko amžių ir individualias savybes, kurios padeda vykdyti sėkmingą vaiko savęs realizaciją.

3. Vaikų įsijungimo į realius socialiai reikšmingus tarpusavio santykius principas, numatantis:

- savarankišką vaiko įsijungimą į kurią nors veiklą;
- atitinkamą socialinių santykių lygį, į kurį patenka vaikas su jo amžiui būdingomis savybėmis ir individualiomis ypatybėmis;
- realių galimybių vaiko įsijungimui į veiklą sudarymą, garantuojant laisvą veiklos turinio ir tipo, priemonių ją įgyvendinant pasirinkimą;
- visų vaikų įsijungimą į įvairaus pobūdžio socialiai reikšmingą veiklą;
- vaikų ryšių su socialine aplinka sudarymą ir jų galimybių realizavimą šiuolaikinėje praktinėje veikloje;
- vaikų veiklos socialinėje sferoje nenutrūkstamumą;
- moralinį vaiko paskatinimą įvairiai socialiai vaikams reikšmingai veiklai;
- vaikui ar vaikų grupei teisę ir galimybę ginti savo nuomonę, skleisti ir gauti patikimą informaciją visais klausimais.

4. Vaiko savivaldos ryšio principas, numatantis:

- vaikų visuomenės veiklos įgūdžių formavimą, vaikų ir suaugusių bendros veiklos įgyvendinimą, sudarant sąlygas, panašias kaip šeimoje, dirbti grupėje;

- vaikų egzistuojančių interesų realizavimą, jų praturtinimą ir naujų interesų išskėlimą;
- komandos pasirinkimą, veiklos galimybių, būdų ir priemonių tikslui pasiekti, siekiant kryptingos, orientuotos veiklos.

Įvairiuose būreliuose, klubuose, studijose susirenka vaikai, nors ir skirtingo amžiaus, bet turintys panašių tikslų, idėjų, pomėgių, dažniausiai panašų ir saviraiškos poreikį. Kadangi čia buriama savo noru, todėl veikla dažniausiai sekasi. Vadinasi, vaikas pradeda tenkinti saviraiškos poreikį, kuris savo ruožtu skatina aktyvų kūrybiškumą.

S.Rudzinskienė (2001) išskiria keletą svarbiausių veiksnių, skatinančių vaikų kūrybiškumą:

1. Turtinga, įvairi aplinka, skatinanti tyrinėti, eksperimentuoti ir kurti.
2. Demokratiški aplinkinių santykiai su vaikais. Tolerantiškas elgesys vaiko atžvilgiu, neperdėta, neslopinti vaiko globa ugdant savarankiškumo, pasitikėjimo savimi jausmą.
3. Tam tikra autonomija, savarankiškumas ir laisvo pasirinkimo galimybė. Vaikui būtina turėti savo erdvę, kurioje galėtų netrukdomas veikti.
4. Tinkamas vaiko motyvacinės, emocinės ir vertybinės sistemos ugdymas, kūrybingos asmenybės bruožų formavimas.

Patyręs sėkmę ir tapęs aktyvesniu, jis pradeda pasitikėti savimi, atsiranda noras padėti kitam. Tai savaime teikia pasitenkinimo, nes vaikas ima jaustis reikalingu ir naudingu tarp bendraminčių. Psichologo A.Adlerio teigimu, tampama svarbiu, išmokstama gerbti kitus ir sulaukiama pagarbos iš kitų (Gage, Berliner, 1994). Taip atstatomas ne tik personalinis, bet ir socialinis moksleivio statusas.

Teigiama, kad daugelio nesusipratimų ir asmenybės problemų pirmoji priežastis yra nelygiateisis bendravimas (Butkienė, 1993). Todėl bręstančiai asmenybei būtinos situacijos, kuriose jis jaustųsi saugiai, galėtų išreikšti save ir išgyventų savo galių skleidimosi džiaugsmą. Neformalioje mokinių veikloje tokiam bendravimui yra neblogos sąlygos. Paprastai būrelio ar klubo vadovas tampa lygiaverčiu partneriu, padėjėju, konsultantu, sėkmingoje bendraminčių veikloje dažniausiai susiklosto kolegiški, abipuse pagarba grįsti santykiai. G.Butkienė (1993) teigia, kad esant lygiaverčiam bendravimui, išnyksta ir tarpusavio nesusipratimų priežastys.

Neformalioje veikloje vykstant abipusiam bendravimui, šios veiklos dalyviai įgyja tam tikrą komunikacinę patirtį. I.Zaleskienė (1994) išskiria tris bendravimo fazes:

- 1) žodinio bendravimo. Joje vaikai turi daug galimybių bendrauti, kalbėtis;
- 2) problemų sprendimo. Veiklos dalyviai, surinkę tam tikrą informaciją, ieško įvairių sprendimo būdų. Čia labai svarbi kiekvieno vaiko nuomonė;
- 3) naujų funkcijų atsiradimo. Padarę tam tikrus veiksmus, moksleiviai pasikeičia vaidmenimis, atlieka grupėje kitas funkcijas.

S.Dapkienė (2003) teigia, kad bendradarbiavimas daug kuo naudingas. Jis padeda visiems vaikams: labiau pasikliaujantys savimi moksleiviai mokosi demonstruodami vadovavimo įgūdžius, o pasyvesni įgyja saviklivos, aktyviai įsitraukdami į veiklą su kitais. Darbas neformalioje veikloje padeda ugdytis bendravimo įgūdžius ir mokytis padėti vieni kitiems (Day, Hall, ir kt., 1998). Vaikai gali plėsti ir keisti savo bendravimo strategijas, prisiminti tai, kas jau žinoma, perkelti diskusiją toliau arba remtis tuo, ką kas nors pasakė; palaikyti vieni kitų nuomones ir pajauti savąją vertę dėlto, kad grupė paiso jų požiūrių, o kartais numato sankcijas. Bendradarbiavimas leidžia vaikams imtis skirtingų vaidmenų grupėje ir prisidėti prie bendros veiklos supratimo.

Natūralus susitelkimas dirbti, kurti, žaisti drauge sudaro sąlygas vaikams ugdytis ir pilietiškumo pradmenis. Vaikas bent metus pabuvęs tinkamoje bendravimo aplinkoje įgyja pagrindą teigiamiems tarpusavio santykiams su bendraamžiais, suaugusiais ateityje, išmoksta kūrybiškai, produktyviai gyventi.

Taigi neformalioje veikloje ugdomas moksleivių etinis ir estetiškas santykis su aplinka, gamta, kultūrinėmis ir dvasinėmis vertybėmis, tauta, kitais žmonėmis konkrečiai veikiant. Ši veikla, grindžiama tautos kultūros patirtimi, ugdo mokinį būti sąmoningu tautos kultūros, jos papročiu, tradicijų perėmėju ir kūrybingu tesėju, o būrelis, studijos ar klubo vadovas yra garantas, kad neformalioje veikloje vaikai pajustų demokratinio gyvenimo būdo pranašumus, įgytų tam tikrų įgūdžių.

1.3.3. Klasės vadovo vaidmuo organizuojant neformalųjį ugdymą

Pirmoji sėkmingo vadovavimo neformaliajam ugdymui sąlyga yra rūpinimasis mokinių turiniais ir prasmingu laisvalaikiu, jų aktyviu dalyvavimu toje veikloje (Dzenuškaitė, 1991; Daugėlienė, 2001; Dapkienė, 2002; Barkauskaitė, 2004).

Anot S.Dzenuškaitės (1991), mokinių neformalusis ugdymas kelia vadovui tokius uždavinius:

- nušviesti laisvalaikio svarbą mokinio gyvenimui;
- supažindinti mokinius su mokykloje veikiančiais būreliais, organizacijomis, judėjimais;
- supažindinti mokinius su miesto užmokyklinėmis įstaigomis, sporto, dailės, muzikos mokyklomis, choralais, šokių, dramos kolektyvais ir kt.;
- tirti mokinių pomėgius, polinkius, interesus;
- skatinti mokinius save pažinti ir patarti, kaip tai yra daroma;
- patarti, kokius būrelius, klubus ar pan. lankyti;
- nuolat domėtis, kaip auklėtiniai dalyvauja nepamokinėje veikloje, ko išmoksta, kokios patirties įgyja;

- stiprinti mokinių pasitikėjimą savo jėgomis, norą įveikti kliūtis;
- mokyti objektyviai vertinti savo nepamokinės veiklos rezultatus;
- patarti mokiniams, kaip geriau organizuoti įvairias veiklos formas: susirinkimus, pokalbius, vakarus, minėjimus, susitikimus, išvykas, ekskursijas, aptarimus, konkursus, turnyrus ir kt.; mokyti juos aptarti ir recenzuoti, pastebėti jų dorovinę prasmę bei reikšmingumą savikūrai;
- domėtis, kokias knygas mokiniai skaito, kokias parodas lanko, kokie filmai patinka, kokias televizijos laidas dažniausiai žiūri, kaip panaudoja įgytą informaciją;
- domėtis, su kuo jie bendrauja, kaip pramogauja, linksmiasi;
- sudaryti sąlygas įgyta užmokykline veiklos patirtimi pasidalinti mokykloje, panaudoti ją mokyklos nepamokinėje veikloje.

Geras pedagogo pagalbininkas yra kūrybiškumas, kuris padeda išvengti monotonijos, šabloniškumo. Kitaip rezultatai būna menki: mokiniai piktinasi, pasidaro abejingi. Todėl labai svarbu pratinti save viską daryti lyg pirmą kartą, visą laiką bendradarbiaujant su mokiniais, išlaikyti naujumo, netikėtumo įspūdį.

Sugalvoti ką nors nauja, kūrybiškai planuoti ir atlikti savo darbą, numatyti jo rezultatus ir jų poveikį kiekvienam mokiniui padeda vaizduotė. Kūrybiškas pedagogas įsijaučia į mokinių nuotaikas ir interesus, bando mąstyti jų sąvokomis, vertina remdamasis jų patirtimi.

Tam, kad klasės vadovas būtų įdomios, naudingos veiklos iniciatorius ir organizatorius ir kad ta veikla būtų mokymo proceso tąsa ir papildymas, jis turi pasižymėti tokiomis savybėmis kaip dvasingumas, kūrybiškumas, bendravimo kultūra (Dapkienė, 2002).

Dvasingumas – tai žmogaus tobulumo išraiška, aktyvus santykis su tikrove, kūrybiška laisvės ir reiklumo sau vienovė, tai sąžiningumas, gebėjimas skirti gėrį nuo blogio, tai rūpinimasis kitais, atkaklus savęs tobulinimas (Barkauskaitė, 2004). Dvasingumo pagrindą sudaro dorovingumas, kuris reiškiasi tam tikromis vertybėmis ir dorybėmis: meile, gerumu, kuklumu, gailestingumu, teisingumu, pareigingumu, dosnumu, atjauta, atsakingumu ir kt. L.Jovaiša (1981) rašo: „Dorovės pradžių pradžia – švelnumas ir meilė. Meilė turi būti kiekvieno dorovinio poelgio motyvas.“ Klasės vadovas nesugebėtų rasti atgarsių auklėtinių sielose, jeigu bendravimas nebūtų pagrįstas meile vaikams. Jis visada turi būti silpnesniojo, nelaimingesniojo pusėje. Napatyręs meilės vaikas nebus pilnavertis žmogus. Nemylėtas vaikas neišmoks mylėti kitų, jausis nereikalingas.

Kūrybiškumas – tai pačios gamtos dovanotas gebėjimas daryti gyvenimą gražesnę, geresnę, jaukesnę, tai gebėjimas atsisakyti stereotipinių mąstymo būdų, kurti naujas idėjas, mintis (Psichologijos žodynas, 1993; Butkienė, Kepalaitė, 1996; Myers, 2000; Sprindžiukienė, 2001). Ko nors naujo kūrimas visada bus paremtas vaizduote, pedagogine nuovoka, atitinkamomis mąstymo

operacijomis. Kūrybiškumą gerai ugdo įgytos ar paties suformuotos tam tikros nuostatos ir dvasinės vertybės. S.Dapkienė (2002) išskiria tokias pagrindines kūrybinio mąstymo dimensijas:

1. *Mąstymo sklandumas*. Tai labai laisvas naujų idėjų kūrimas, jų gausumas.
2. *Mąstymo lankstumas*. Tai gebėjimas greitai ir lengvai pereiti nuo vienos reiškinų rūšies prie kitos, savo turiniu labai nutolusios nuo pirmosios; gebėjimas lengvai pertvarkyti turimą patirtį, keisti savo požiūrį, nuostatas.
3. *Mąstymo originalumas*. Tai idėjų retumas, neįprastumas, pagrįstas tolimomis asociacijomis, tam tikras mąstymo savitumas, nestandartiškumas.
4. *Kūrybinių idėjų detalumas, išbaigtumas*. Tai gebėjimas išplėtoti idėją ir ją įgyvendinti, nes vien sumanymas, kad ir koks svarbus jis būtų, socialinio pripažinimo paprastai nesulaukia.
5. *Jautrumas kūrybinei problemai*. Tai gebėjimas išžiūrėti prieštaravimus, problemos esmę.

Kūrybiškumo komponentai – tai intucija, fantazija, originalumas, siekimas naujų išpūdžių, lankstumas, kritiškumas, vaikiškumas, prieštarūngumas, divergentinis mąstymas, kūrybos poreikis ir pozityvus savęs vertinimas (Rudzinskienė, 2001). Kūrybingos asmenybės sampratą papildo ir noras rizikuoti, nepaklusnumas grupės sprendimams, pasitikėjimas savimi, nenoras atsižvelgti į kitų nuomonę, savos nuomonės gynimas. Anot S.Dapkienės (2002), kūrybiškas pedagogas įsijaučia į auklėtinių nuotaikas, interesus, bando mąstyti jų sąvokomis. Kūrybiškumas padeda mokytojui išvengti šablono, monotonijos. Jis padeda nugalėti sunkumus, numatyti naujus tikslus, suteikia didelę pasirinkimų ir veiksmų laisvę. Kertinis kūrybos akmuo yra vaizduotė (Myers, 2000). Svarbiausias vaizduotės požymis – gebėjimas pamatyti savo veiklos rezultatą iki jos atlikimo. Ypač vaizduotė naudinga klases vadovui ir auklėtiniams planuojant ir organizuojant nepamokinę veiklą. Klases vadovui labai svarbu ne tik pačiam ugdytis kūrybiškumą, bet laiku pastebėti ir stimuliuoti auklėtinių kūrybines potencijas.

Bendravimo kultūra – ypatinga žmonių santykių forma, kai jie keičiasi patirtimi, informacija, sugebėjimais ir įgūdžiais (Dapkienė, 2002). Bendrauti vien žodžiais – maža, nes žodžiai be jausmo negyvi. Tik jausmais išreiškiamas požiūris į aplinkinius, atsiskleidžia žmogaus savybės: aktyvumas, drąsumas, jautrumas, džiaugsmingumas, neapykanta viskam, kas visuomenėje yra neigiama. G.Butkienė (1993) teigia, kad gebėjimas konstruktyviai bendrauti lemia bendros veiklos rezultatus, bendradarbiavimo galimybes, leidžia operatyviai spręsti iškilusias problemas, sudaro pedagoginiam vyksmui palankų socialinį psichologinį klimatą. Jei bendraudamas klases auklėtojas žvelgs į savo auklėtinius abejingu žvilgsniu, tai jo kad ir labai gražūs žodžiai nepasieks auklėtinių sielos. Todėl vadovas turi būti geras ir jautrus žmogus, turi mokėti ne tik išgirsti, bet ir įsiklausyti, suprasti ne tik tai, ką auklėtinis pasakė, bet ir tai, ką norėjo pasakyti. Nuoširdus nedviprasmiškas bendravimas turi

būti grindžiamas pareigingumu ir meile auklėtiniams (Kjaergaard, Martinėnienė, 1999). Asmenybei augti reikia ne tik kiekvieno asmeninio pasirinkimo, bet ir šiltų tarpusavio santykių.

Pedagoginis vadovavimas, šiaip ar taip, yra kūryba, kurios ryškus elementas – intucija (Dzenuškaitė, 1991; Grendstad, 1996; Dapkienė, 2006). Intuciją galima palyginti su vidiniu mokytojo barometru, kuris padeda orientuotis sunkiausiomis nepamokinės veiklos sąlygomis, teisingai jausti, atspėti mokinių nuotaikas, domėjimąsi veikla. Kartais pedagogas deda daug pastangų, parodo daug išradingumo, bet mokinių širdžių neuždega. Kartais pačiam pedagogui veikla atrodo įdomi, o mokiniai nuobodžiauja, nekantriai laukia, „kada pasibaigs ta nuobodybė“ (Dzenuškaitė, 1991). Kur skiriasi pedagogo ir mokinio suinteresuotumas veikla, dažnai gali parodyti tik intucija. Visgi P.Phenix (1964) įsitikinęs, kad beatrandančiam mokiniui reikalinga mokytojo pagalba, nes šis turėdamas pranašesnes analitines galimybes, gali nukreipti mokinių darbą naudingesniu keliu atradimų srityje ir apsaugoti nuo nereikalingų klaidų bei nesėkmių.

Geriausiai padėti nepamokinėje veikloje išsiskleisti mokinio asmenybei gali tas pedagogas, kuris gerai apmąsto kiekvieno renginio, kiekvienos užduoties ar įpareigojimo turinį ir perteikimo formą, kuris savo darbą, bendravimą su mokiniais nuodugniai analizuoja, ieškodamas esminių elementų, numatydamas artimąją ir tolimąją veiklos perspektyvą ir jos poveikį mokinių asmenybei (Dapkienė, 2002). Tik mąstantis pedagogas gali tinkamai skatinti mokinių mąstymą, suprasdamas, kad mąstymas yra itin svarbi sąlyga įveikti dvasinio gyvenimo nuskurdimą, žmogaus ribotumą, suprastėjusią pažiūrą į žmogų, pilkos kasdienybės inertiškumą, dvasinę nelaisvę.

S.Dzenuškaitė (1991) išskiria šias tinkamo pedagoginio vadovavimo mokinių nepamokinei veiklai sąlygas:

- kruopštus pedagoginis ir psichologinis mokytojo pasirengimas;
- geras dalyko išmanymas, plati erudicija, platūs interesai;
- mokytojo gebėjimas pažinti individualias mokinių savybes;
- mokytojo požiūris į mokinį kaip į bendradarbį, kaip į jautrią, kūrybišką, savarankišką asmenybę;
- rėmimasis gerais mokinio asmenybės bruožais;
- iškėlimas ir įtvirtinimas teigiamų mokinio bruožų;
- asmeninis mokytojo pavyzdys, optimizmas, entuziazmas;
- tikėjimas savo darbo reikalingumu ir reikšmingumu.

Geriausių rezultatų, autorės nuomone, klasės vadovas pasiekia tada, kai jis:

- pats entuziastingai dalyvauja nepamokinėje veikloje;
- padeda atsiskleisti mokinių kūrybiniais gebėjimams;
- skatina jų savarankiškumą ir iniciatyvumą;

- mielai padeda kiekvienam mokiniui ir visiems, kuriems jo praktinė ir moralinė pagalba reikalinga;
- emocingai reaguoja į mokinių džiaugsmus ir malonumus;
- skatina mokinius pasitikėti savo jėgomis;
- objektyviai vertina mokinių veiklą ir jos rezultatus, pastebėdamas ir mažiausias pastangas;
- reiklumą derina su teisingumu, pagarba, geranoriškumu;
- teisingai supranta mokinių poreikius, interesus, skaitosi su jų nuomone;
- pasižymi pedagoginiu optimizmu, būna giliai įsitikinęs, kad kiekvienas mokinys yra savaip teisingas;
- planuodamas nepamokinę veiklą, atsižvelgia į psichologinius amžiaus tarpsnio ir individualius klasės mokinių ypatumus, remiasi jų sukauptą patirtimi;
- palaiko glaudžius ryšius su mokyklos būrelių, klubų, organizacijų vadovais, užmokyklinėmis įstaigomis;
- gerai teoriškai pasirengia visiems renginiams, analizuoja savo darbą, daro išvadas, ypač akcentuodamas visos klasės ir kiekvieno mokinio laimėjimus, teigiamus jų asmenybės raidos poslinkius;
- renginius organizuoja kūrybiškai, emocingai, aktyvindamas auklėtinių mąstymą, žadindamas teigiamas emocines būsenas.

Taigi klasės vadovo vaidmuo organizuojant neformalųjį ugdymą yra labai svarbus. Jis turi būti pats entuziastingas, kūrybingas, iniciatyvus, pasitikintis savimi, humaniškas, reiklus, bet tuo pačiu ir teisingas, komunikabilus, gerai žinantis savo auklėtinių individualius psichologinius ypatumus.

1.4. Neformaliojo ugdymo tobulinimo kryptys

Neformaliojo ugdymo sistemos tobulinimas bus prasmingas, jeigu remsis vaiko asmenybės psichologiniais, pedagoginiais tyrimais.

Paprastai papildoma veikla organizuojama įprastu būdu: jeigu yra tam tikro profilio institucija arba kokios nors specialybės mokytojas-entuziastas mokykloje, tai vaikai kviečiami užsiimti atitinkama veikla (Dzenuškaitė, 1991; Zaleskienė, 1994). Rekomenduojama keisti šį organizavimo būdą: tarkime, atsirado grupelė mokinių, turinčių panašias idėjas, interesus, poreikius. Susibūrę jie patys ieško savo veiklai vadovo. Toks neformalios veiklos organizavimo būdas pats savaime turėtų ugdomąjį poveikį vaikams: išmokytų susirasti bendraminčių; kelti, formuluoti idėjas, kurti jų

įgyvendinimo planus; ugdytų organizacinius sugebėjimus; supažindintų su demokratiniu darbo stiliumi ir pan.

Kaip teigia I.Zaleskienė (1994), neformaliajame ugdyme pirmiausia reikėtų iširti:

- vaikų pomėgius, interesus bei galimybes dalyvauti pasirinktoje veikloje;
- poreikius dalyvauti mokyklos organizuotoje popamokinėje veikloje;
- vietos bendruomenės poreikį kultūros židiniams steigti;
- poreikį ilsėtis vasaros poilsio stovyklose.

Šių tyrimų pagrindu, anot autorės, turėtų būti numatomi metodiniai – organizaciniai darbai:

- lankstus papildomojo ugdymo institucijų tinklo formavimas;
- naujų popamokinės veiklos formų (klubų, studijų, ratelių) inicijavimas mokyklose;
- valandų papildomam ugdymui tikslingas skirstymas mokymo planuose;
- vaikų ir jaunimo organizacijų skatinimas ir rėmimas;
- vaikų ir jaunimo pigaus turizmo infrastruktūros kūrimas;
- neformalaus ugdymo institucijų, vasaros stovyklų išsaugojimas ir naudojimas pagal paskirtį;
- neformalių švietimo centrų (tėvų klubų, seklyčių, kursų, šeimos mokyklų) kūrimas;
- kultūrinių veiklos programų kūrimas ir jų įgyvendinimas bendradarbiaujant su regiono kultūros įstaigomis(Zaleskienė, 1994).

S.Dapkienė (2002) taip pat mano, kad reikėtų:

- parengti mokyklinių, rajoninių muziejų ugdomasias programas;
- kurti švenčių, pramoginių renginių scenarijus;
- inicijuoti ir rengti papildomas televizijos ir radijo laidas, atitinkančias vaikų ir jaunimo poreikius, interesus;
- rengti ir įgyvendinti sociokultūrinio ugdymo programas vietos bendruomenėse.

Laukiamas neformaliojo vaikų švietimo rezultatas asmeniui Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) apibrėžiamas taip:

1. Vaikas įgis kompetencijų, būtinų asmeniniam, visuomeniniam ir profesiniam gyvenimui.
2. Įgyjamos kompetencijos turės tiesioginės įtakos sėkmingam vaiko ugdymui (-si) formaliojo švietimo sistemoje.
3. Įgytos kompetencijos padės vaikui tapti brandžia asmenybe, gebančia atsakingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti bendruomenėje, visuomenėje bei įsitvirtinti darbo rinkoje.

Laukiamas neformaliojo vaikų švietimo rezultatas visuomenei:

1. Išaugus visuomenės narių pilietiškumas ir tautiškumas, asmenys aktyviau dalyvaus bendruomeniniame ir visuomeniniame (politiniame) gyvenime.
2. Savarankiškos, kryptingai motyvuotos asmenybės gebės kurti bendruomeniškumą skatinančią aplinką ir į ją įtraukti daugiau visuomenės narių.
3. Didėjant darbo rinkoje lengvai prisitaikančių visuomenės narių skaičiui, šalyje mažės nedarbas ir valstybės išlaidos socialinėms išmokoms (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Apibendrinant galima teigti, kad neformaliojo ugdymo veikla turėtų būti įdomi, turininga, be prievartos, savarankiška, naudinga, atitinkanti nuotaikas, svajones, pageidavimus, linksma, teikianti džiaugsmo, leidžianti nuoširdžiai pabendrauti su draugais ir mokytojais, pamokoma, plečianti akiratį, dvasinių interesų sritį, naudinga ne tik patiems moksleiviams, mokyklai, bet ir demokratiškai Lietuvai.

2. NEFORMALIOJO UGDYMO ORGANIZAVIMO PROBLEMŲ PRADINĖJE MOKYKLOJE TYRIMAS

2.1. Tyrimo imtis ir metodika

Tyrimo dalyvavo 287 vaikų grupė bei 93 mokytojai iš 19 mokyklų, gyvenantys įvairiuose Lietuvos miestuose (Vilkaviškio, Šakių, Kazlų Rūdos, Marijampolės) ir aplink juos esančiuose miesteliuose. Didžiąją dalį (68%) sudaro respondentai, gyvenantys miesteliuose, o respondentai iš miestų sudaro 32%. Tiriamųjų pasirinkimas tikslingas, nes pastebėta, kad organizuojant neformalųjį ugdymą pradinėse mokyklose į popamokinę veiklą labiau įtraukiami II klasių pradinukai, o į būrelių veiklą – IV klasių. Tyrimas grindžiamas tiriamųjų savanoriškumo ir anonimiškumo principais, siekiant gauti atvirus ir nuoširdžius atsakymus.

Respondentų pasiskirstymas pagal klases ir lytį pateiktas 1 lentelėje.

1 lentelė

Tyrimo dalyvavusių moksleivių pasiskirstymas pagal klases ir lytį (n=287)

Klasė Lytis	II klasė		IV klasė		Iš viso:	
	Skaičius	Procentai	Skaičius	Procentai	Skaičius	Procentai
Berniukai	89	57,4	60	45,5	149	51,9
Mergaitės	66	42,6	72	54,5	138	48,1

Buvo apklausti 8-11 metų moksleiviai, besimokantys II-IV klasėse. Šio amžiaus vaikai praleidžia daug laiko už šeimos ribų. Kaip teigia A.Gučas (1990), jie ateina į mokyklą turėdami nusistatymą atlikti reikšmingą vaidmenį socialinėje aplinkoje, kaip tai daro ir kiti, vyresni moksleiviai. Čia išmokstama bendrauti su kitais, išreikšti savo nuomonę, būti grupės nariu, o įgytas socialinis apsiėjimas lieka visam gyvenimui (Černius, 1992; Bitinas, 2004; Pileckaitė-Markovienė, Nasvytienė, Bumblytė, 2004 ir kt.). Išryškėja siekimas pasidaryti savarankiškam, pačiam planuoti ir veikti nepriklausomai nuo suaugusiųjų. Kaip teigia J.Černius (1992), mokykla gali įgyvendinti visus šiuos moksleivių užmojus, sudarydama sąlygas jiems organizuoti mokyklinę veiklą, veikti įvairiuose būreliuose.

Tyrimo dalyvavusių 93 pradinių klasių mokytojų pasiskirstymas pagal pedagoginį darbo stažą ir kvalifikacinę kategoriją atspindi 2 lentelėje.

Tyrimė dalyvavusių mokytojų pasiskirstymas pagal pedagoginį darbo stažą ir kvalifikacinę kategoriją

Kvalifikacinė kategorija	Pedagoginio darbo stažas (procentais)						
	Iki 3 m.	4-10 m.	11-15 m.	16-20 m.	21-30 m.	Virš 30 m.	Iš viso:
Mokytojas	8,2	11,0					19,2
Vyr. mokytojas		12,6	19,4	14,3	15,8	6,0	68,1
Metodininkas				4,4	5,5	2,8	12,7

Didelė dalis respondentų, priklausančių mokytojų grupei, turi 4-30 metų darbo stažą. Beveik pusė mokytojų nurodė, kad turi 4-10 arba 21-30 metų darbo stažą. 19,4% mokytojų turi 11-15 metų darbo stažą, o 18,7% -- 16-20 metų. Apklausos rezultatai rodo, kad didžioji dalis mokytojų turi nemažą darbo stažą. Tai reiškia, jog jie įgiję pakankamą darbo su vaikais patirtį bei praktinius įgūdžius.

Didžioji dalis mokytojų turi vyr. mokytojo kvalifikaciją. Mokytojai-metodininkai sudaro 12,7% respondentų, o mokytojo kvalifikaciją įgiję 19,2% respondentų. Pagal turimus rezultatus galima teigti, kad mokytojai turi pakankamai aukštą kvalifikaciją ir gali suteikti moksleiviams reikiamas žinias bei patarimus jų savarankiškumo ir kūrybiškumo ugdymui.

Anketoje buvo pateikti kombinuoti klausimai, t.y. ir uždaros, ir atviros formos klausimai. Kaip teigia K.Kardelis (2002), kombinuotieji klausimai pasižymi tuo, kad baigus uždaros formos klausimą, paliekama vietos tiriamajam išsakyti savo nuomonę. Tai leidžia respondentui pasakyti tai, ko dėl uždaro klausimo ribotumo jis negalėjo padaryti.

Apklausos metu gauti duomenys buvo apdorojami remiantis kiekybinių ir kokybinių metodų integracija. Kadangi skirtingi metodai sprendžia tą pačią problemą iš įvairių pusių. Anot K.Kardelio (2002), kokybiniais metodais siekiama pažvelgti į gylį, o kiekybiniais – į plotį. Kokybinė analizė buvo atliekama naudojant interpretacinius aiškinimus, o kiekybinėje analizėje vyko statistinių ryšių interpretacija bei nuodugnus duomenų patikrinimas, transformuojant juos į lenteles ir paveikslus.

2.2. Moksleivių ir mokytojų požiūrio, dalyvavimo bei popamokinės veiklos organizavimo problemų tyrimo rezultatų analizė

Pirmu anketos klausimu išsiaiškinta, ar reikalinga moksleiviams popamokinė veikla. Rezultatas atsispindi 3 lentelėje.

3 lentelė

Moksleivių nuomonė apie popamokinės veiklos reikalingumą (n=287)

Klasė		II klasės berniukai		II klasės mergaitės		IV klasės berniukai		IV klasės mergaitės		Iš viso:
		Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
Reikalinga	nes tai įdomi veikla	23	25,8	34	51,5	17	28,3	27	37,5	35,8
	tai kūrybiškas laiko praleidimas	21	23,6	22	33,3	7	11,8	17	23,6	23,1
	tai naujų žinių gavimas	8	9,1	10	15,2	11	18,3	17	23,6	16,6
Nereikalinga	nes būnu pavargęs po pamokų	5	5,6	-	-	8	13,3	-	-	4,7
	nieko naujo nesužinau	-	-	-	-	-	-	5	7,1	1,8
	reikia papildomai ruoštis	9	10,1	-	-	5	8,3	3	4,1	5,6
Nelabai reikalinga	nes ne visi renginiai įdomūs	13	14,6	-	-	12	20,0	-	-	8,6
	privalomas dalyvavimas	10	11,2	-	-	-	-	3	4,1	3,8

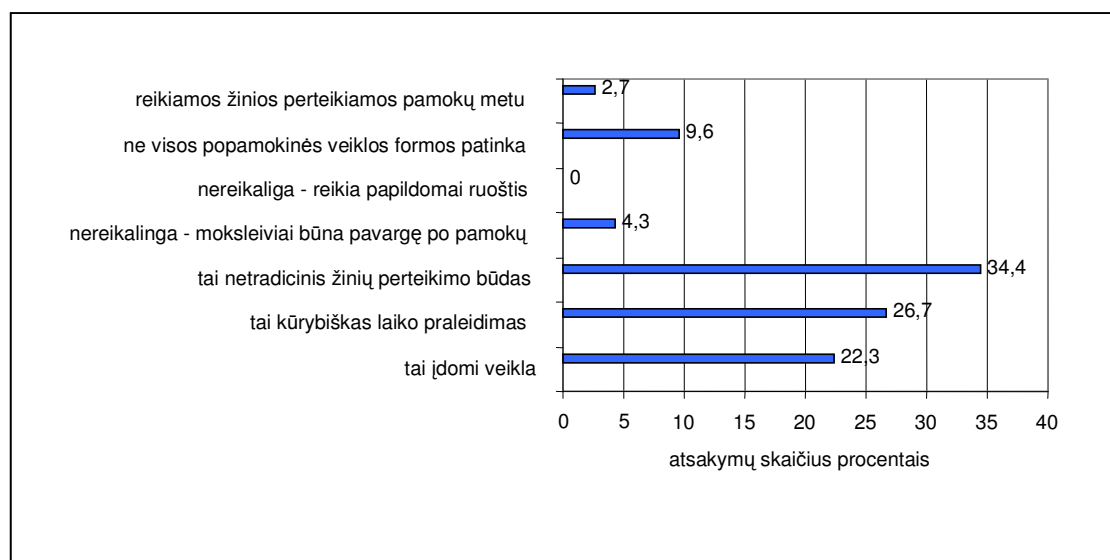
Pradinukai popamokinės veiklos atžvilgiu nusiteikę labai pozityviai. Net 35,8% respondentų teigia, kad tai įdomi veikla, 23,1% - kad tai kūrybiškas laiko praleidimas, o 16,6% mano, kad šios veiklos metu ne tik įdomu, bet ir įgyjama naujų žinių. Kaip teigia A.Gučas (1990), šio amžiaus vaikai nuolat yra veiklūs. Mėgstamam užsiėmimui jie gali skirti labai daug laiko ir jis niekada nevalgins. Juk ne veltui teigiama, kad asmuo tampa asmenybe, kai aktyviai veikia ir reiškiasi kaip visybė, jungianti aplinkos pažinimą su išgyvenimais (Butkienė, Kepalaitė, 1996). Gauti tyrimo rezultatai atskleidžia, kad jaunesnių klasių pradinukai popamokinę veiklą supranta daugiau kaip pramoginę, o vyresnių klasių pradinukai pradeda akcentuoti ir gaunamą žinių svarbą. Vaikai pradeda suvokti šią veiklą kaip įvairių galimybių centrą.

Beveik 5% respondentų (visi jie berniukai) teigia, kad popamokinė veikla nereikalinga, nes jie po pamokų būna jau pavargę. Berniukams taip pat labiau nei mergaitėms nepatinka, kad reikia jai papildomai ruoštis. 1,8% vyresnių klasių mergaičių negatyviai atsiliepia apie šią veiklą dėl per mažai gaunamų žinių kiekio.

8,6% apklaustų berniukų teigia, kad popamokinė veikla jiems nelabai reikalinga, nes ne visi renginiai įdomūs. Moksleiviams taip pat nepatinka privalomas dalyvavimas joje. Jie norėtų turėti teisę rinktis, kokioje veikloje dalyvauti, o kokioje ne.

Apžvelgus visus atsakymus galima teigti, kad berniukai yra kritiškesni popamokinės veiklos atžvilgiu nei mergaitės. Tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad jaunesnių pradinių klasių moksleivės šią veiklą vertina tik pozityviai.

Mokytojų atsakymai į pirmąjį klausimą atsispindi 1 paveiksle.

1 pav. Mokytojų nuomonė apie popamokinės veiklos reikalingumą (proc.)

34,4%, mokytojų teigia, kad popamokinė veikla yra ne tik reikalinga, bet tai ir puikus netradicinių žinių perteikimo būdas, kūrybiškas laiko praleidimas (26,7%) ar įdomi veikla (22,3%). Juk svarbu, kaip teigia M. Barkauskaitė (2004), kad viskas, kas daroma, moksleivius veiktų, keistų požiūrį į veiklą ir jos rezultatus, kitus žmones, patį save.

Tačiau apie šią veiklą yra ir kritiškai mąstančių mokytojų. 4,3% respondentų mano, kad ši veikla net nereikalinga, nes moksleiviai po pamokų jau būna pavargę. Taip pat teigiama, kad ne visos popamokinės veiklos formos patinka, o reikiamos žinios tiesiog perteikiamos pamokų metu. Tokiems pedagogams norėtųsi pacituoti V.Daugėlienės (2001, p.184) žodžius: “Po pamokų moksleiviai kuria ir griaua, globoja ir naikina, pakelia ir pastumia kitą, duoda ir atima, suteikia kitiems džiaugsmą arba skausmą. Todėl kiekvienas pedagogas privalo rūpintis vaikų laisvalaikio

organizavimu kaip gyvybiškai svarbia problema, kaip auklėjimo, kūrybos ir pramogų, kaip jėgų atstatymo šaltiniu“.

Popamokinė veikla reikalinga ir ji turi būti orientuota į vaiką: ko jis nori, kas jam patinka ir kas naudinga, o klasės auklėtojas tiesioginiu ar netiesioginiu bendravimo pagrindu turi sugebėti ugdyti dorovinę asmenybę, sudaryti sąlygas vaiko socializacijai (Dapkienė, 2002).

Organizuojamų popamokinių renginių dažnumas mokyklose pateiktas 4 lentelėje.

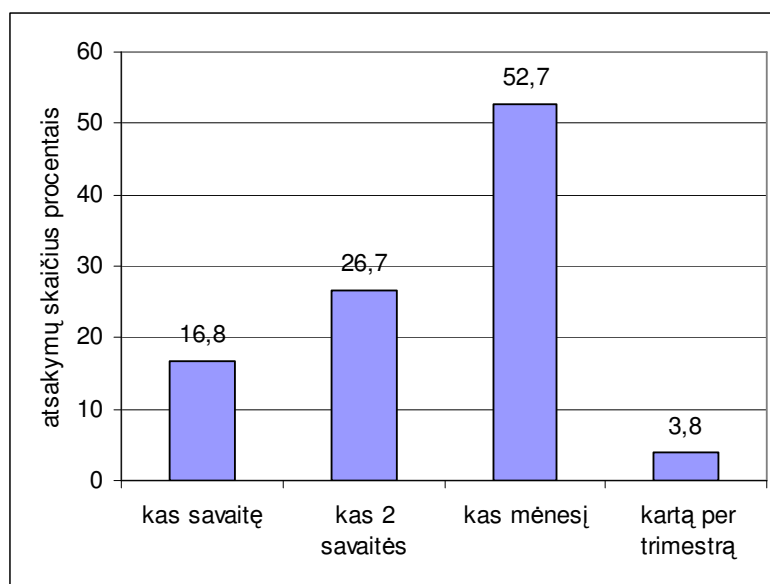
4 lentelė

Popamokinių renginių dažnumas (moksleivių atsakymai) (n=287)

Klasė Atsakymai	II klasės moksleiviai		IV klasės moksleiviai		Iš viso:
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
Kas savaitę	74	47,7	10	7,6	29,3
Kas 2 savaitės	55	35,5	16	12,1	24,7
Kas mėnesį	26	16,8	99	75,0	43,6
Kartą per trimestrą	-	-	7	5,3	2,4

Iš gautų tyrimo rezultatų matyti, kad visose klasėse popamokiniai renginiai yra organizuojami. Pastebima tendencija, jog vyresnių klasių pradinukams renginiai organizuojami rečiau, dažniausiai kartą per mėnesį (75%). Tuo tarpu antrų klasių moksleiviai įvairiuose renginiuose dalyvauja kas savaitę (47,7%) arba kas 2 savaitės (35,5%). Tokį renginių organizavimo dažnumą galima būtų paaikškinti moksleivių užimtumu, ypač vyresnėse klasėse. Dauguma moksleivių lanko įvairius būrelius, todėl sunkiau sutelkti visą klasę, o likę klasės ugdytiniai taip pat dažnai praranda norą veikti.

Mokytojų atsakymai apie renginių organizavimo dažnumą pateikti 2 paveiksle.

2 pav. **Popamokinių renginių dažnumas (mokytojų atsakymai) (proc.)**

Dauguma mokytojų popamokinius renginius organizuoja kartą per mėnesį (52,7%) arba kartą per 2 savaites (26,7%). 16,8% respondentų šią veiklą vykdo kas savaitę ir tik labai maža dalis kartą per trimestrą (3,8%). Penktadalis mokytojų teigia, kad tokį renginių vedimo dažnį pasirinko dėl didelio mokomosios medžiagos kiekio ir mokinių užimtumo, ypač vyresnėse klasėse. Dažniau renginiai organizuojami jaunesnėse pradinėse klasėse, nes šiems moksleiviams neskiriami namų darbai, rečiau jie lanko ir būrelius.

Palyginus moksleivių ir mokytojų atsakymus galima teigti, kad popamokiniai renginiai dažniausiai organizuojami vieną kartą per mėnesį (atitinkamai 43,6% ir 52,7%), o rečiausiai (2,4% - 3,8%) – vieną kartą per trimestrą.

Siekiant išsiaiškinti, kokie renginiai moksleivių mėgstamiausi, buvo pateiktas klausimas, su išvardytomis populiariausiomis renginių formomis. Atsakymų duomenys atsispindi 5 lentelėje.

Moksleivių mėgstamiausi renginiai (moksleivių atsakymai) (n=287)

Klasė Atsakymai	II klasės berniukai		II klasės mergaitės		IV klasės berniukai		IV klasės mergaitės		Iš viso:
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
Šventės	21	23,6	21	31,8	16	26,7	11	15,2	24,3
Popietės	16	18,0	6	9,1	8	13,3	4	5,7	11,5
Viktorinos	3	3,4	7	10,6	4	6,7	7	9,7	7,6
Konkursai	17	19,1	15	22,8	12	20,0	17	23,6	21,4
Mugės	23	25,8	8	12,1	15	25,0	23	31,9	23,7
Etiniai pokalbiai	-	-	-	-	-	-	3	4,2	1,1
Neakivaizdinės kelionės	9	10,1	9	13,6	5	8,3	7	9,7	10,4
Minėjimai	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Akivaizdu, kad pradinių klasių moksleivių mėgstamiausios yra šventės (taip teigia 24,3% respondentų) ir mugės (23,7% respondentų). Šiek tiek mažiau atsakymų surinko konkursai (21,4%) ir popietės (11,5%) (pastarosios mažiau populiaros tarp vyresnių klasių moksleivių) bei neakivaizdinės kelionės (10,4%). Išryškėjo tendencija, jog pradinių klasių moksleiviai noriai priima visas vedamas jų klasėje renginių formas, išskyrus minėjimus. Mažiau mėgstamos taip pat viktorinos ir etiniai pokalbiai. B.Bitinas (1995) teigia, kad veikla daro pozityvų poveikį auklėtiniams tik tada, jei jos motyvai atitinka auklėjimo tikslus. Skirtingi veiklos motyvai žadina skirtingus išgyvenimus, todėl veiklos reikšmingumas auklėtiniui gali būti labai įvairus.

Tarp priežasčių, dėl kurių renginiai patinka, 2-4 klasių moksleiviai nurodė tokias:

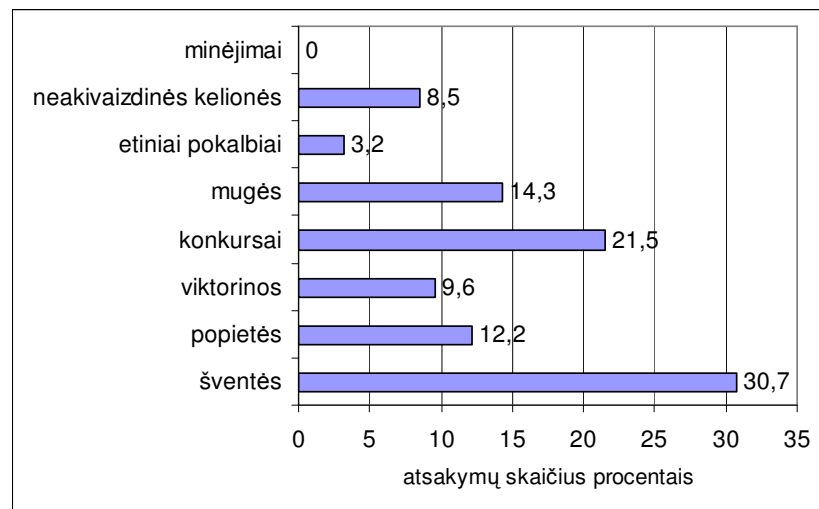
- šventės: „būna labai smagu“, „įdomu“, „galima pašokti ir padainuoti“, „patinka dalyvauti“, „būna įdomių užduočių“, „galima laimėti šaunių prizų“. Ne veltui ir mokslinėje literatūroje teigiama, kad tai nekasdieniškas, iškilmingas bendraujamojo pobūdžio renginys, su šokiais, žaidimais, vaišėmis, teikiamomis dovanomis (Dapkienė, 2006);
- mugės: „gali išreikšti save gamindamas įvairius daiktus“, „linksma ir įdomu“, „smagu pirkti ir parduoti“, „galima nupirkti dovanų artimiesiems“, „smagu žaisti“. S.Dapkienė (2006) teigia, kad mugė – tai ne tik prekyba, o įdomi, gausi įvairiausių žaidimų ir atrakcionų nepamokinė veiklos forma. Ji suteikia galimybių rinktis, parungtyniauti pačiam su savimi. Tačiau iš moksleivių atsakymų matyti, kad dauguma jų ne visai tiksliai supranta šio renginio esmę, akcentuodami savo dirbinių pardavimą ir pirkimą.

Vadinasi vaikai dažniausiai žino tik komercines mugės, o apie žaidimų ir atrakcionų mugės mažai ką girdėję;

- konkursai: „smagu, ten galima daug laimėti“, „linksma“, „įdomu“, „gali išreikšti save ir gauti nuostabių prizų“, „palaiko draugai“. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000) tik patvirtina moksleivių atsakymus teigdamas, kad konkursai – tai nepamokinės veiklos forma, skatinanti mokinius lenktyniaujant siekti gerų rezultatų;
- popietės: „labai smagu“, „galima gaminti ir nešti valgi“, „atliekame įvairias užduotis“. Mokslinėje literatūroje taip pat teigiama, kad popietės – tai laisvos formos renginiai, kuriuose paprastai būna viktorinų, konkursų, pokalbių, žaidimų elementų, skatinančių moksleivius aktyviai veikti (Dapkienė, 2006);
- neakivaizdinės kelionės: „įdomu“, „gali nukeliauti kur panorėjęs“. Tai kūrybiniai žaidimai vaizduotei lavinti, kurių metu galima pabūti ten, kur šiuo metu apskritai neįmanoma nukeliauti (Dapkienė, 2006);
- viktorinos: „patinka atsakinėti į klausimus“, „sužinai daug naujų dalykų“, „įdomu“. Tarptautiniame žodžių žodyne (1985) teigiama, kad tai pažintinis žaidimas, kurio metu atsakinėjama į klausimus.

Tenka pripažinti, kad parinkti visai klasei mėgstamiausią nepamokinės veiklos formą pakankamai sudėtinga, nes ta pati veikla vienam moksleiviui gali būti pramoga, kitam sunkus darbas, trečiam poilsis ir pan.

Mokytojų nuomonės apie popamokinius renginius atsispindi 3 paveiksle.

3 pav. Mokytojų mėgstamiausi renginiai (mokytojų atsakymai) (proc.)

Respondentams mokytojams labiausiai patinka vesti šventes (30,7%), nes jos, mokytojų nuomone, yra mėgstamos pačių vaikų ir leidžia išsiaiškinti įvairius jų gebėjimus netradicinėje veikloje. Tarp mėgstamų renginių mokytojai pažymėjo konkursus (21,5%), nes moksleiviai aktyviai juose dalyvauja, stengiasi laimėti. Mėgstamos yra ir mugės (pažymėjo 14,3% mokytojų), nes mažieji stengiasi atskleisti save meninėje ir komercinėje veikloje, bei popietės (12,2% respondentų), į kurias galima pakviesti įvairius svečius, kūrybiškai bei nuotaikingai perteikti žinias. Kiek mažiau mokytojai renkasi vesti viktorinas (9,6%), neakivaizdines keliones (8,5%) bei etinius pokalbius (3,2%).

B.Bitinas (2004) teigia, kad kiekvienoje klasėje reikia rasti tas nepamokinės veiklos sritis, kurios geriausiai padėtų ugdyti mokinių pilietinę, dorovinę poziciją, skatintų juos būti naudingus kitiems žmonėms. Šis pasirinkimas priklauso nuo konkrečių sąlygų: mokyklos aplinkos, tradicijų, pagaliau nuo pedagogų ar kitų veiklos vadovų galimybių. Taigi moksleivių veiklos organizavimas kiekvienoje mokykloje ir klasėje sprendžiamas savitai, plėtojant tas moksleivių veiklos sritis, kurios gali būti naudingiausios jų auklėjimui.

Buvo svarbu taip pat išsiaiškinti, kokie renginiai moksleivių yra nemėgstami. Respondentų moksleivių atsakymų duomenys pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė

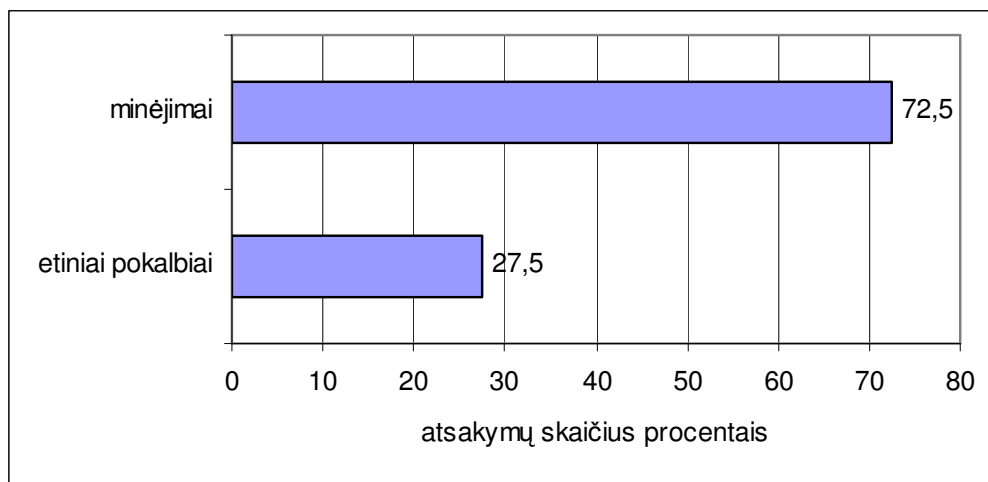
Moksleivių nemėgstami renginiai (moksleivių atsakymai) (n=287)

Klasė Atsakymai	II klasės berniukai		II klasės mergaitės		IV klasės berniukai		IV klasės mergaitės		Iš viso:
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
Šventės	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Popietės	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Viktorinos	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konkursai	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Mugės	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Etiniai pokalbiai	24	26,9	20	30,3	17	28,3	16	22,2	26,9
Neakivaizdinės kelionės	28	31,5	10	15,2	16	26,7	14	19,5	23,2
Minėjimai	37	41,6	36	54,5	27	45,0	42	58,3	49,9

Lentelės duomenys parodo, kad visiems pradinukams labiausiai nepatinka minėjimai (49,9%), nes: „neįdomu“, „nuobodu“, „dažniausiai prisimename baisius dalykus“. Prie nemėgstamų renginių jie taip pat priskiria etinius pokalbius (26,9%), nes: „neįdomu“, „reikia kalbėti“, „nesuprantu apie ką kalba“. Respondentams nepatinka ir neakivaizdinės kelionės (23,2%), nes: „taip keliauti

neįdomu“, „keliaujame ne iš tikro“. Jaunesnių klasių berniukams neakivaizdinės kelionės netgi labiau nepatinka negu etiniai pokalbiai, nes jie yra veiklūs, judrūs, trokštantys nuotykių ir realių kelionių, o gal ir mokytojai ne visada geba jas metodiškai organizuoti.

Šiuo klausimu pasisakė ir mokytojai. Atsakymų rezultatai pateikti 4 paveiksle.

4 pav. Mokytojų nemėgstami renginiai (mokytojų atsakymai) (proc.)

Mokytojams, kaip ir moksleiviams, labiausiai nepatinka minėjimai (72,5%), nes: „vaikų nedomina ilgi monologai“, „vienoda informacija“, „sudėtinga medžiagą perteikti patraukliai“. Nesižavima ir etiniais pokalbiais, nes: „vaikams nuobodu klausyti“, „sparčiai kinta moralės normos. Tai kas vienoje šeimoje nepriimtina, kitose atrodo normalu“, „sudėtinga kalbėti apie grožį, kai aplinka (televizija, gatvės draugai, kompiuteriniai žaidimai) moko tik griauti, naikinti“. Nėra abejonių, kad ateities žmogui svarbiausia bus išmokti atmesti nereikalingą informaciją, pasirinkti tai, kas reikšminga jo darbui ir asmeniniam tobulėjimui. E.Kjaergaard, R.Martinėnienė (1999) taip pat teigia, kad informacijos gausa, tūkstančiai galimybių, „sumažėjęs“ pasaulis moksleiviams yra laimė, ir didelis pavojus. Tačiau nereikėtų pamiršti, kad mokyklai turi rūpėti išugdyti moksleivių gebėjimą įsijausti ne tik į dabartį, bet ir praeitį, iš kurios daugeliu atvejų galima pasimokyti.

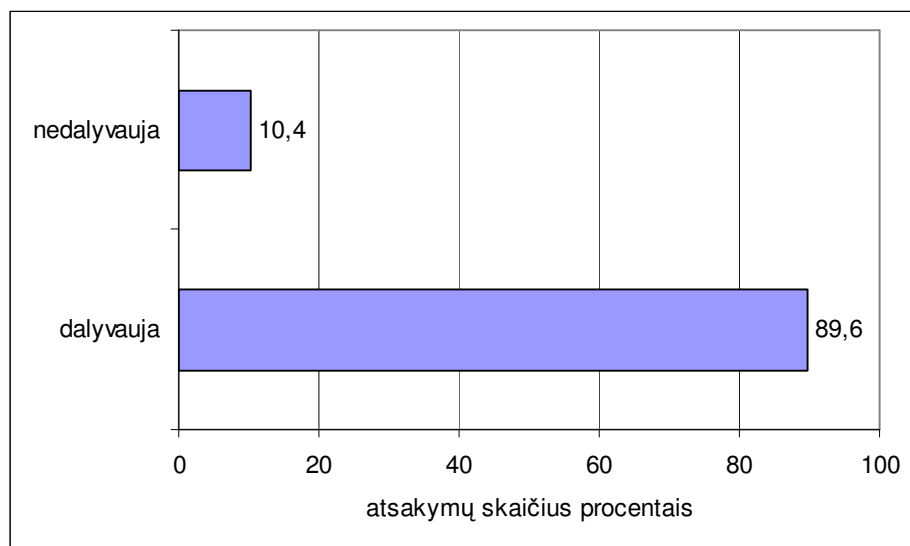
Apklausoje metu buvo išsiaiškinta, koks yra pačių moksleivių indėlis į popamokinės veiklos organizavimą. Tyrimo duomenys atsispindi 7 lentelėje.

**Moksleivių dalyvavimas popamokinės veiklos organizavime
(moksleivių atsakymai) (n=287)**

Klasė Atsakymai	II klasės berniukai		II klasės mergaitės		IV klasės berniukai		IV klasės mergaitės		Iš viso:
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
Tau patinka dalyvauti popamokinės veiklos organizavime.	40	44,9	35	53,0	30	50,0	44	61,1	52,3
Dalyvauti tave skatina mokytoja.	31	34,8	9	13,6	25	41,7	16	22,2	28,1
Nedalyvauju, nes reikia papildomai ruoštis.	13	14,7	18	27,3	5	8,3	8	11,1	15,4
Nedalyvauju, nes neįdomu.	5	5,6	4	6,1	-	-	4	5,6	4,2

Akivaizdu, jog pradinių klasių moksleiviams patinka dalyvauti popamokinės veiklos organizavime. B.Bitinas (2004) teigia, kad mokinių gyvenimas neįsivaizduojamas be jų pačių organizuojamos veiklos. Jie dažniausiai įsijungia į savarankišką veiklą siekdami realizuoti save, sukaupdami bendravimo patirtį ir pan. Savanoriška veikla svarbi tuo, kad vaikai aktyviai formuojasi savo socialinę, pilietinę bei dorovinę poziciją ir praktiškai rengiasi gyvenimui visuomenėje. Pedagoginiu atžvilgiu savanoriška veikla yra moksleivių ugdymo priemonė, skirta jų asmenybės aktyviai pozicijai įtvirtinti. Respondentai taip pat teigia, kad į šią veiklą ištraukti juos skatina mokytojai, ypač berniukus vyresnėse klasėse. Tenka pripažinti, kad beatrandančiam moksleiviui reikalinga mokytojo pagalba, nes šis, turėdamas pranašesnes analitines galimybes, gali nukreipti vaikų darbą naudingesniu keliu (Grendstad, 1996). Tačiau 15,4% respondentų teigia, kad nenori dalyvauti popamokinės veiklos organizavime, nes tam reikia papildomai ruoštis, nors mokslinėje literatūroje teigiama, kad visi auklėtiniai kurį laiką turėtų dirbti organizatoriais, mokytis ir pratintis vadovauti draugams (Bitinas, 2004). 4,2% moksleivių įsitikinę, kad tai neįdomi veikla.

Didžioji dalis mokytojų taip pat tvirtina, kad jų auklėtiniai dalyvauja popamokinės veiklos organizavime. Atsakymų duomenys pateikti 5 paveiksle.

5 pav. Auklėtinių dalyvavimas popamokinės veiklos organizavime (mokytojų atsakymai) (proc.)

Respondentai mokytojai teigia, kad veikla, kurios organizavime dalyvauja patys moksleiviai, būna įdomesnė ir patrauklesnė. Tada vaikai labiau stengiasi išreikšti save, kurti, galvoja įvairias užduotis, pasijunta svarbūs, aktyviai dalyvauja, nes niekas „neprimetama“ iš šalies. Kai auklėtojas randa tinkamą santykių su auklėtiniais formą, jo patarimų auklėtiniai noriai klauso ir juos priima bei realizuoja kaip savo nutarimus, o ne auklėtojo pavestas užduotis. Taip, B. Bitino (2004) teigimu, mokytojas ugdo vaikų organizacinius gebėjimus, moko kontroliuoti draugų veiklą ir pan.

10,4% mokytojų pasirinko neigiamą atsakymo variantą. Buvo teigiama, kad moksleiviai, ypač vyresnėse klasėse, būna labiau užimti namų darbais, būrelių veikla ir neberodo iniciatyvos popamokinės veiklos organizavime. Tačiau B.Bitinas (2004) teigia, kad esminis klasės auklėtojo veiklos baras – auklėtinių mokymas ir pratinimas organizuoti savo veiklą.

Taip pat buvo išsiaiškinta, ar tėveliai ir vyresnių klasių moksleiviai prisideda prie popamokinės veiklos organizavimo. Atsakymų rezultatai pateikti 8 lentelėje.

**Tėvelių ir vyresnių klasių moksleivių dalyvavimas popamokinės veiklos organizavime
(moksleivių atsakymai) (n=287)**

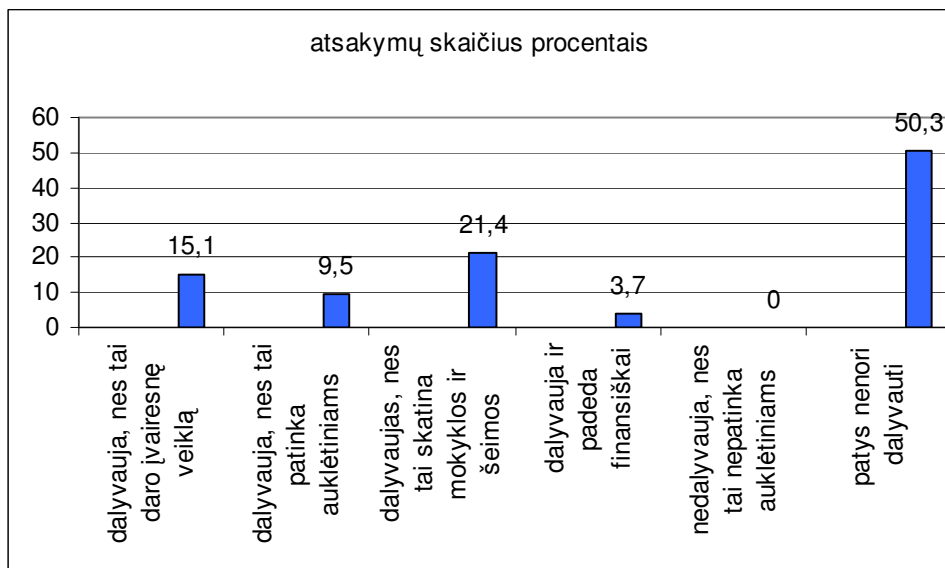
Klasė Atsakymai	II klasės berniukai		II klasės mergaitės		IV klasės berniukai		IV klasės mergaitės		Iš viso:
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
Dalyvauja ir tau tai patinka.	18	20,2	13	19,7	17	28,3	14	19,4	21,9
Dalyvauja, bet pačių pravedti renginiai įdomesni.	11	12,4	18	27,3	13	21,7	16	22,2	20,9
Nedalyvauja, bet tu norėtum, kad jie dalyvautų.	44	49,4	25	37,8	24	40,0	33	45,8	43,3
Nedalyvauja ir tu manai, kad tai nereikalinga.	16	18,0	10	15,2	6	10,0	9	12,6	13,9

Atliktas tyrimas parodė, kad 21,9% tėvelių ir vyresnių klasių moksleivių dalyvauja popamokinės veiklos organizavime ir tuo respondantai džiaugiasi. 20,9% pradinukų teigia, kad pačių pravedti renginiai visgi yra įdomesni. 43,3% apklaustų moksleivių į šį klausimą atsakė neigiamai, bet tuo pačiu išreiškė ir pageidavimą, kad vyresnieji dalyvautų šioje veikloje. 13,9% respondentų mano, kad jiems vyresniųjų pagalba net nereikalinga.

Pedagoginiu atžvilgiu labai svarbus vyresniųjų moksleivių darbas su jaunesniais. Ugdytiniai savo darbu su jaunesniais ne tik padeda pedagogams, tėvams organizuoti auklėjimą, svarbiausia, kad šioje veikloje jie, praktiškai sprenddami aktualią socialinę problemą, formuojasi pareigos jausmą, humaniškumą, požiūrį į kitus žmones, t.y. aktyvią asmenybės poziciją. B.Bitinas (2004) teigia, kad tokia pedagoginė veikla yra gera saviuoklos priemonė, nes pats geriausias būdas įsisavinti idėjas – jas aiškinti, įrodinėti kitiems.

Mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo svarbą įrodo pats ugdymo procesas, juk šias abi institucijas jungia tas pats ugdomas objektas – vaikas (Dapkienė, 2003). Tad auklėtiniai, dirbdami drauge su suaugusiais, gali sukaupti socialinę patirtį, suformuoti plačius socialinius santykius.

Mokytojų atsakymai į šį klausimą pateikti 6 paveiksle.

6 pav. Tėvėlių ir vyresnių klasių moksleivių dalyvavimas popamokinės veiklos organizavime (mokytojų atsakymai) (proc.)

21,4% respondentų teigia, kad tėvai kviečiami dalyvauti popamokinės veiklos organizavime, nes tai skatina mokyklos ir šeimos bendradarbiavimą. 15,1% mokytojų mano, kad tai daro šią veiklą įvairesne. 9,5% respondentų teigia, kad vyresniųjų dalyvavimas patinka auklėtiniams. 3,7% auklėtojų džiaugiasi sulaukią ne tik tėvų moralinio, bet ir materialinio palaikymo. Tačiau net pusė mokytojų, t.y. 50,3% teigia, kad tėvai bei vyresni moksleiviai patys nenori dalyvauti popamokinės veiklos organizavime.

Mokytojų ir tėvų bendradarbiavimas naudingas tuo, kad bendra veikla suartina tėvus su vaikais, kelia jų ir mokytojų autoritetą. S.Dapkienė (2003) teigia, kad aktyvi tėvų ir mokytojų veikla priklauso nuo to, kaip tėvai ir mokytojai supranta ir priima vieni kitų pasiūlymus, patarimus, reikalavimus, kritiką ar įsikišimus. Šioje veikloje tėvai turėtų pasijusti „savi tarp savų“, turėtų būti lygūs, pilnaverčiai klasės auklėtojo pagalbininkai. Nors mokytojai stengiasi šiandien „prisišaukti“ tėvus, o pastarieji ieško progos prisidėti prie mokymo proceso, tačiau dažnai kyla daug nesusipratimų, nepasitikėjimo iš abiejų pusių. Juk pasitikėjimo ir atvirumo atmosfera kuriasi labai lėtai, todėl būtina nuolatos tėvus pastiprinti, patikinti, paskatinti įvairiomis bendravimo formomis ir būdais.

2.3. Moksleivių dalyvavimo ir poreikių tenkinimo būrelių veiklose tyrimo rezultatų analizė

Jaunesniajame mokykliniame amžiuje vaikus vilioja įvairios veiklos, daug kur jie nori išbandyti savo jėgas. Tad suprantamas ir pradinukų ryžtas dalyvauti įvairiuose būreliuose. 9 lentelėje pateikti duomenys iliustruoja pradinų klasių moksleivių dalyvavimą įvairių būrelių veikloje.

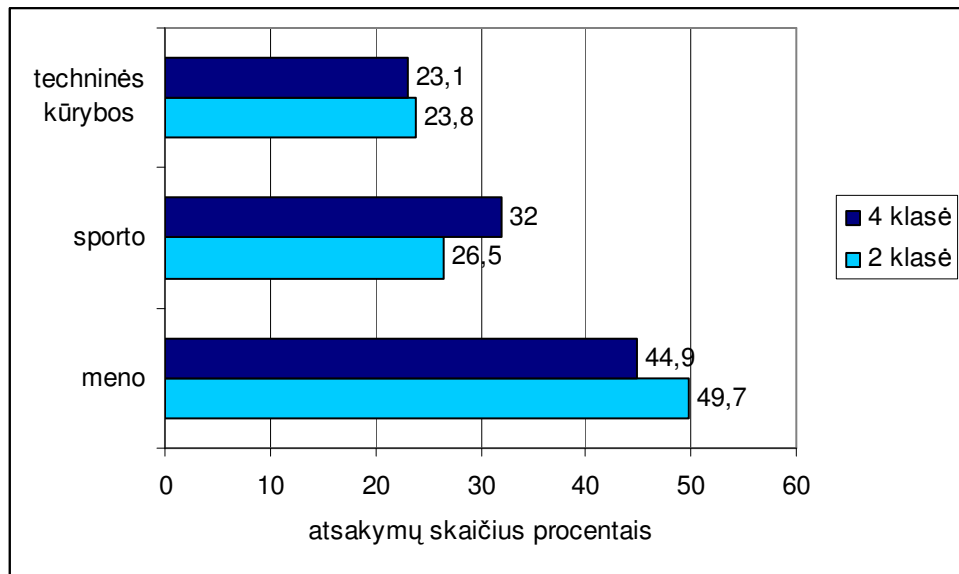
9 lentelė

II ir IV klasės moksleivių būrelių lankomumas (moksleivių atsakymai) (n=287)

Klasė Veiklos kryptys	II klasės berniukai		II klasės mergaitės		IV klasės berniukai		IV klasės mergaitės		Iš viso:
	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Sk.	Proc.	Proc.
MENO BŪRELIAI									
Dailės studija	7	7,9	14	21,2	2	3,3	9	12,5	11,2
Jaunųjų muzikantų būrelis	4	4,5	5	7,6	4	6,7	7	9,7	7,1
Modernaus šokio būrelis	-	-	4	6,1	-	-	12	16,7	5,7
Popieriaus plastikos būrelis	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dramos studija	-	-	9	13,6	2	3,3	6	8,3	6,3
Choro būrelis	5	5,6	14	21,2	1	1,6	16	22,2	12,7
Tautinių šokių būrelis	-	-	8	12,1	-	-	4	5,6	4,4
SPORTO BŪRELIAI									
Kovos menų būrelis	14	15,8	-	-	12	20,0	-	-	9,0
Futbolo būrelis	6	6,7	-	-	3	5,0	-	-	2,9
Jaunųjų krepšininčių būrelis	15	16,9	-	-	13	21,7	-	-	9,7
Jaunųjų tenisininkų būrelis	4	4,5	-	-	2	3,3	-	-	1,9
Orientacinio sporto būrelis	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Dviratininkų būrelis	8	8,9	-	-	4	6,7	5	6,9	5,6
TECHNINĖS KŪRYBOS BŪRELIAI									
Informacinių technologijų būrelis	17	19,1	12	18,2	13	21,7	10	13,9	18,2

Jaunųjų technikų būrelis	9	10,1	-	-	4	6,7	-	-	4,2
Rūbų modeliavimo būrelis	-	-	-	-	-	-	3	4,2	1,1
Keramikos būrelis	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Aviamodelistų būrelis	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Glaustesnė informacija apie nepamokinės veiklos kryptis pateikta 7paveiksle.

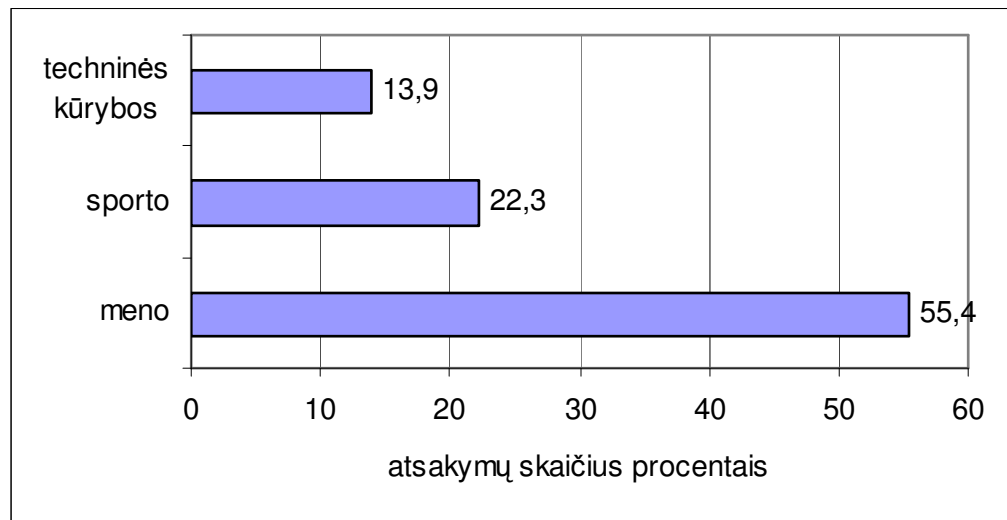

7 pav. Nepamokinės veiklos kryptys II-IV klasėse
(moksleivių atsakymai) (proc.)

Kaip matome, daugiausia moksleivių tiek II klasėse (49,7%), tiek IV (44,9%) renkasi meno pakraipos būrelius. Jaunesniųjų klasių pradinukai, ypač mergaitės, noriai lanko dailės ir choro būrelius. Vyresniųjų moksleivių tarpe savo populiarumo šie būreliai taip pat nepraranda. Ypač mėgstamas vyresniųjų mergaičių tampa ir modernaus šokio būrelis (16,7%).

Berniukai tiek II klasių (26,5%), tiek IV klasių (32,0%) noriai lanko įvairius sportinės krypties būrelius. Kaip ir buvo tikimasi, didžiausio populiarumo sulaukė jaunųjų krepšininčių ir kovos menų būreliai. Iš atlikto tyrimo rezultatų matome, kad mergaitės labiau renkasi meno būrelius, o berniukai – sporto. Tuo tarpu techninės pakraipos būrelius renkasi panašus skaičius ir mergaičių, ir berniukų.

Taip pat buvo pasidomėta, kokiems būreliams vadovauja pradinių klasių mokytojai. Tyrimo duomenys atsispindi 8 paveiksle.

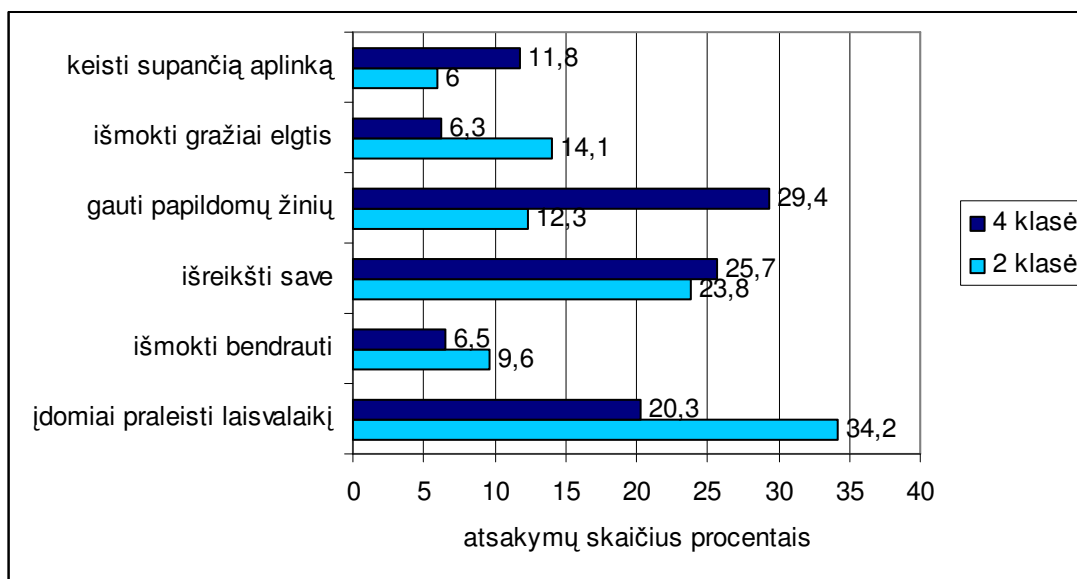

8 pav. **Mokytojų vadovaujamos nepamokinės veiklos kryptys (mokytojų atsakymai) (proc.)**

Akivaizdu, kad ir mokytojai dažniausiai renkasi vadovauti įvairiems meninės krypties būreliams (55,4%). Tam įtakos tikriausiai turi ir tai, kad didžioji dalis respondentų yra moterys. Noriai vadovaujama ir sporto būreliams (22,3%), kiek mažiau renkama techninės krypties veikla (13,9%). 8,4% mokytojų teigė, kad neturi jokio būrelio. Pagrindinės to priežastys buvo nurodytos šios: didelis užimtumas, neskiriamos valandos, mažose mokyklose sunku surinkti nustatytą moksleivių skaičių.

Būrelių veikla stengiamasi sudaryti sąlygas moksleiviams suvokti savo tikruosius troškimus ir gebėjimus, o tai pasiekama auklėtiniams nurodžius veiklos perspektyvas, sužavėjus juos šios veiklos tikslų kilnumu ir svarbumu. Labai dažnai mokytojai į būrelius kviečia vyresnius moksleivius, bet ne mažuosius. Nereikėtų pamiršti, kad laikas labai greitai bėga, o pačių mažiausiųjų veikla ir pasiekti rezultatai džiugina ne tik tėvus, bet ir pačius jų atlikėjus.

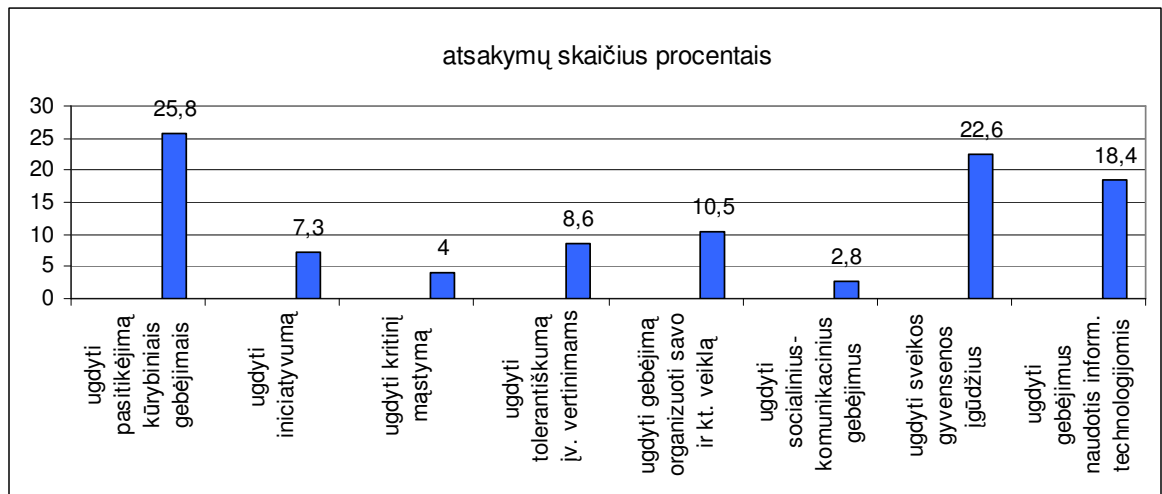
Ko tikisi moksleiviai iš būrelių veiklos atsispindi 9 paveiksle.

9 pav. II-IV klasių moksleivių veiklos tikslai būreliuose
(moksleivių atsakymai) (proc.)

Iš tyrimo rezultatų matyti, kad daugiausia II klasės moksleivių būrelius lanko tam, kad įdomiai praleistų laisvalaikį (34,2%), o vyresnieji – kad gautų papildomai žinių (29,4%). Visi respondentai akcentuoja, jog tai puiki galimybė išreikšti save (atitinkamai 23,8% ir 25,7%). Jaunesniųjų klasių pradinukai čia taip pat mokosi gražiai elgtis (14,1%). Noras gauti papildomų žinių pagal surinktą atsakymų skaičių atsiduria ketvirtoje vietoje (12,3%). 9,6% antraklasių teigia, jog būreliuose mokosi bendrauti, o 6% - keisti supančią aplinką. Vyresniųjų klasių pradinukai akcentuoja, kad organizuojamoje veikloje įdomiai praleidžia laiką (20,3%). Šis teiginys atsiranda trečioje vietoje pagal surinktą atsakymų skaičių. 11,8% ketvirtaklasių būreliuose mokosi keisti supančią aplinką. Beveik vienodą atsakymų skaičių surinko teiginiai „išmokti bendrauti“ - 6,5% ir „išmokti gražiai elgtis“ – 6,3%. Antraklasių veiklos tikslai būreliuose skiriasi nuo ketvirtaklasių. Vyresnieji teigia, kad būreliuose siekia gauti naujų žinių ir įgūdžių, mokosi išreikšti save. Tuo tarpu jaunesnieji pradinukai lanko būrelius norėdami įdomiai praleisti laisvalaikį, išreikšti save ir išmokti gražiai elgtis. Bet koks vaikų noras yra pagirtinas ir natūralu, jei jis keičiasi moksleiviui augant. Juk taip ir turi būti.

Ko mokytojai siekia savo organizuojamais būreliais pavaizduota 10 paveiksle.

10 pav. Būrelių vadovų veiklos tikslai (mokytojų atsakymai) (proc.)

Tyrimo duomenys rodo, kad mokytojai, vadovaujantys būreliams, labiausiai stengiasi ugdyti moksleivių pasitikėjimą savo kūrybiniais gebėjimais (25,8%). Džiugu matyti, kad 22,6% mokytojų formuoja savo veikloje sveikos gyvensenos įgūdžius, skatina judrumą, nes šiandieninėje visuomenėje to labai pasigendama, kai vaikai sėdėdami prie kompiuterinių žaidimų ar pokalbių svetainėse praleidžia valandų valandas. 18,4% mokytojų ugdo gebėjimus naudotis kompiuterinėmis programomis. Domėjimasis naujausiomis informacinėmis technologijomis vaikų tarpe nuolat auga. Nemaža dalis respondentų (10,5%) stengiasi ugdyti moksleivių organizacinius gebėjimus bei tolerantiškumą įvairioms nuomonėms (8,6%). Taip pat skatinamas ugdytinių iniciatyvumas, kritinis mąstymas, bendravimas bei bendradarbiavimas. Įvairi mokytojų organizuojama veikla pasižymi skirtingais tikslais, originalumu bei kūrybiškumu.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2006) pabrėžiama, kad šia veikla siekiama, jog moksleiviai įgytų bendruosius gebėjimus – asmeninius, socialinius, komunikacinius, darbo ir veiklos; kūrybiškai mąstyti; organizuotų savo ir kitų veiklą; lanksčiai prisitaikytų prie darbo reikalavimų; naudotųsi įvairiomis informavimo priemonėmis ir šaltiniais; būtų aktyvūs.

Todėl buvo taip pat svarbu išsiaiškinti, ar moksleiviams patinka dalyvauti jiems siūlomų būrelių organizuojamose veiklose. Tyrimo duomenys pateikti 10 lentelėje.

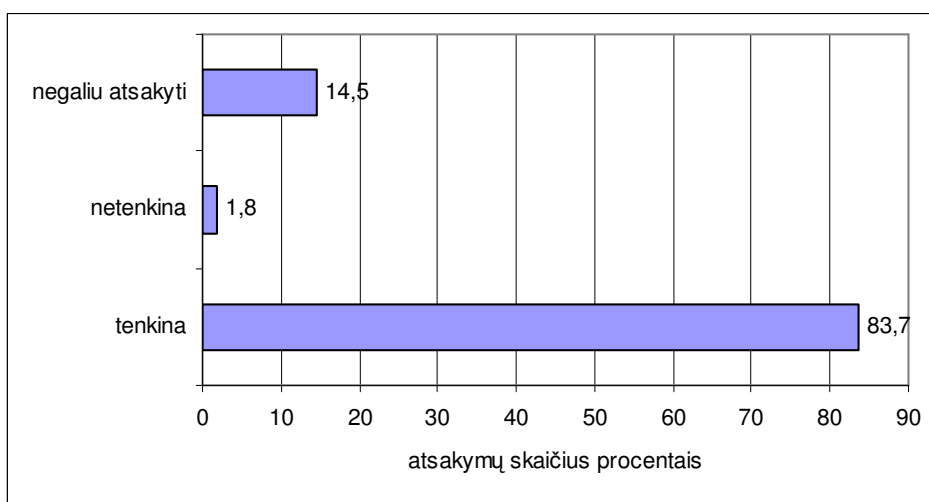
**II-IV klasių moksleivių poreikių tenkinimas būrelių veikloje
(moksleivių atsakymai) (n=287)**

Klasė Atsakymai	II klasės berniukai	II klasės mergaitės	Iš viso:	IV klasės berniukai	IV klasės mergaitės	Iš viso:
	Proc.	Proc.	Proc.	Proc.	Proc.	Proc.
Darau tai, kas man tikrai patinka.	31,7	33,6	32,6	30,2	41,4	35,8
Dalyvauju įvairiuose renginiuose ir konkursuose.	14,5	18,1	16,3	21,8	30,9	26,3
Galiu mokytis iš vyresnių moksleivių.	11,3	9,3	10,3	9,6	14,5	12,1
Nieko įdomaus neveikiu.	6,1	-	3,1	3,5	-	1,7
Trukdo vyresni moksleiviai.	15,8	-	7,9	11,7	-	5,8
Per mažai individualių darbų.	-	-	-	6,3	8,3	7,3
Per daug kolektyvinių darbų.	-	14,7	7,3	16,9	-	8,5
Dirbama daugiau su vyresniais moksleiviais.	20,6	24,3	22,5	-	4,9	2,5

Kaip matome, didžiausių atsakymų skaičių tiek antraklasių, tiek ketvirtaklasių tarpe (atitinkamai 32,6% ir 35,8%) surinko teiginys „darau tai, kas man tikrai patinka“. Tai įrodo, jog moksleiviai būreliuose „atranda save“. Tačiau jaunesnieji pradinukai atvirai prabyla ir apie tai, kad dirbama daugiau su vyresniais moksleiviais (22,5%). Ketvirtaklasių tarpe panašų procentą atsakymų surinko teiginys „dalyvauju įvairiuose renginiuose ir konkursuose“. Akivaizdu, kad ugdytojai daugiau laiko ir dėmesio skiria vyresniems moksleiviams, tuo siekdami savo veiklos pripažinimo visuomenėje. Visada džiugu, kai tavo moksleivis dalyvauja konkurse ar renginyje, bet tai nesuteikia teisės su kitu būrelio nariu elgtis kaip su mažiau reikalingu. Juk iškeltuose organizuojamos veiklos tiksluose siekiama visus jos dalyvius vienodai ugdyti. 16,3% antraklasių teigia, jog taip pat dalyvauja įvairiuose renginiuose ir konkursuose. 10,3% džiaugiasi turėdami galimybę ne tik dirbti, bet ir mokytis iš vyresnių moksleivių. Tačiau net 7,9% antraklasių įsitikinę, jog vyresni jiems trukdo. Šiuo klausimu kritiškesni yra berniukai. Mergaitės labiau toleruoja veiklą su kitais moksleiviais. Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai nelabai patenkinti ir kolektyvinių darbų gausa (7,3%). 3,1% respondentų teigia būreliuose nieko įdomaus neveikia. Šiems ugdytiniams pedagogai turėtų pasiūlyti kitą veiklą, kurioje gal jiems pasisektų geriau atskleisti savo gebėjimus ir atrasti tai, ko

ieško. Juk jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai lengvai susidomi bet kokia veikla, jeigu tik joje yra žaidimo elementų. Be abejo, jų veiklos galimybės nėra didelės, nes antraklasiams vis dar sunku sukaupti valingą dėmesį ir bent kiek ilgesnį laiką dirbti tą patį darbą (Jakavičius, Juška, 1996). Tuo tarpu ketvirtaklasiai labiau džiaugiasi galimybe mokytis iš vyresnių (12,1%), jiems mažiau pastarieji ir trukdo (5,8%). Tačiau nemažas procentas, t.y. 8,5%, teigia, jog būreliuose per daug kolektyvinių darbų ir per mažai individualių (7,3%). Tai įrodo, jog moksleiviai dar neišmokyti dirbti kartu. Juk bendradarbiavimas yra daugiau negu buvimas kartu su kitais, tai ir bendro tikslo siekimas, džiaugsmas grupės laimėjimais arba liūdesys, kai grupei nesiseka. S.Dapkienė (2003) teigia, kad bendras darbas, tikslų įgyvendinimas ir problemų sprendimas padeda geriau pažinti save ir kitus, numatyti jų ketinimus, išmokyti klausytis ir išiklausyti, padeda išvengti vienpusiško ir netinkamo reagavimo. 1,7% ketvirtaklasėjų nusivylė būrelių veikla, nes ten nieko įdomaus neveikia. Kyla klausimas, kam moksleiviai dalyvauja veikloje, kurioje neįdomu? Juk mokyklose veikia po keletą būrelių. Negi nė viename nieko įdomaus nevyksta? O gal tiesiog kalta ne būrelių veikla, o patys moksleiviai, negebantys ar nenorintys derintis prie kitų.

Buvo apklausti ir mokytojai, ar lankomų būrelių veikla tenkina jų auklėtinių saviraišką (11 paveikslas).

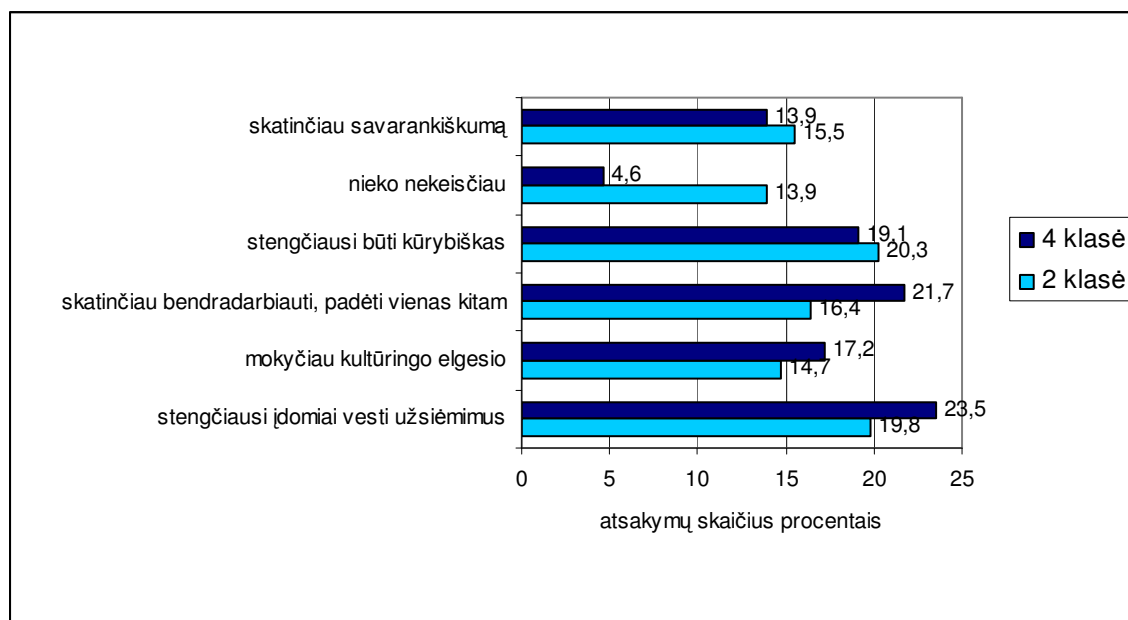

11 pav. Mokytojų nuomonė apie auklėtinių saviraiškos tenkinimą būreliuose (proc.)

Didžioji dalis respondentų (83,7%) įsitikinę, kad būreliuose jų ugdytiniai visapusiškai atsiskleidžia. 14,5% mokytojų teigia nežiną, ar jų moksleiviai patenkinti savo veikla lankomuose būreliuose ir 1,8% respondentų mano, kad auklėtinių netenkina tai, ką jie šiuo metu veikia papildomoje veikloje, nes dažnai mintys ir idėjos „primetamos iš šalies“, nerodomas vienodas dėmesys, dirbama su gabiaisiais. Tai nelygiateisio bendravimo požymiai, žudantys talentus, meilė,

harmoniją visose gyvenimo sferose. G. Butkienė (1993) teigia, kad visai kitokius pėdsakus augančiame žmoguje palieka lygiateisiškas bendravimas, kuriame abu asmenys (mokytojas ir mokinys) yra visiškai laisvi, laisvai išreiškia savo esmę, mintis ir norus. Čia kiekvienas turi galimybę įsisąmoninti save, savo būseną, mintis, norus, laisvai apsispręsti ir prisiimti atsakomybę už savo pasirinktą elgesį. Tokiose situacijose vaikui nėra kitos išeities, kaip mąstyti pačiam ir jaustis atsakingu už savo poelgius.

Moksleiviams taip pat buvo leista pasijusti suaugusiais ir pasidomėta, ką jie keistų, jei būtų būrelių vadovais. Tyrimo duomenys atsispindi 12 paveiksle.

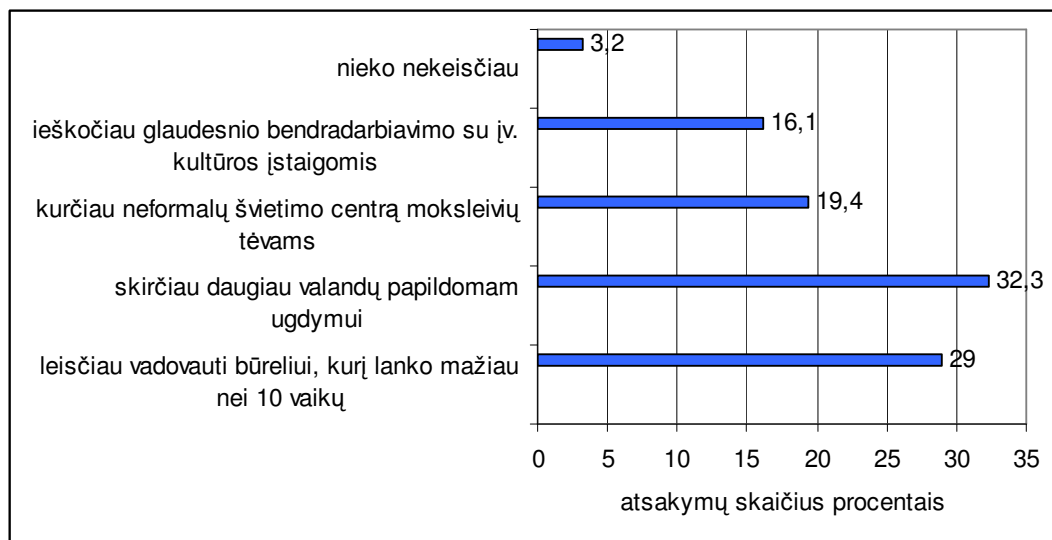

12 pav. II-IV klasių moksleivių nuomonė apie tai, ką jie keistų, jei būtų būrelių vadovu (-e) (proc.)

Kaip matome, dauguma antraklasių stengtųsi būti kūrybiškais (20,3%), įdomiai vesti užsiėmimus (19,8%), skatintinų bendradarbiavimą ir pagalbą vienas kitam (16,4%). Jaunesniųjų klasių pradinukams taip pat svarbus yra ir savarankiškumo skatinimas (15,5%) bei kultūringo elgesio mokymas (14,7%). Nemažą procentą atsakymų (13,9%) surinko teiginys „nieko nekeisčiau“. Iš to galima spręsti, kad antraklasiai dar nėra labai reiklūs savo būrelių vadovams, bet tenka pripažinti, jog dėmesys suaugusiųjų jiems ypač svarbus. E. Kjaergaard, R. Martinėnienė (1999) teigia, kad įmanoma veiklą organizuoti taip, kad ji stiprintų vaikų pasitikėjimą savimi, kad skatintų juos problemas spręsti savaip, pasinaudojant savo gebėjimais. Be to, reikia padėti suprasti, kuo jie nestiprūs, o kuo gali didžiuotis.

Ketvirtaklasiai, būdami būrelių vadovais, labiau stengtusi įdomiai vesti užsiėmimus (23,5%). Taip pat labai svarbus jiems atrodo ir bendradarbiavimo skatinimas bei pagalba vienas kitam (21,7%), nes jau suvokiama šalia esančio žmogaus svarba. Įsitikinama, kad ką negali padaryti vienas, visai nesunkiai tai atlieki su draugu. Vyresniųjų klasių pradinukai taip pat akcentuoja kūrybiškumą (19,1%) bei kultūringo elgesio mokymą (17,2%). Šiandien mokykla išgyvena laikotarpį, kai moksleivių elgesys šokiruoja ne tik mokytojus, bet ir visuomenę. Keičiasi moralė ir elgesio normos. M.Barkauskaitė (2004) teigia, kad nepamokinė veikla gali sudaryti sąlygas platesnei vertybių sistemai ir elgesio kultūrai išsiugdyti, bet nereiktų pamiršti, kad jų mokymas visų pirma turi prasidėti šeimoje. 13,9% respondentų pasisako už savarankiškumo skatinimą. Anot A.Gučo (1990), labai svarbus vaidmuo priklauso savarankiškumo lavėjimui, nes tada vaikas pamato, kad gali pats numatyti siekiamą tikslą, dėti pastangas jam įvykdyti ir kontroliuoti. 4,6% moksleivių nieko nekeistų būrelių veikloje. Akivaizdu, kad su augančiu vaiku auga ir jo poreikiai. Svarbu, kad viskas, kas daroma, moksleivių veiktų, keistų jo požiūrį į veiklą ir jos rezultatus, kitus žmones, patį save.

Taip pat buvo svarbu išsiaiškinti, ką norėtų mokytojai keisti neformaliojo ugdymo sistemoje (13 paveikslas).

13 pav. Mokytojų nuomonė apie neformaliojo ugdymo tobulinimo kryptis (proc.)

32,3% respondentų mokytojų norėtų gauti daugiau valandų papildomam ugdymui. Tai įrodo, jog mokytojai turi daug idėjų, kurios kartais taip ir lieka nerealizuotos dėl laiko stokos. Aktualus pasirodė ir būrelį lankančių moksleivių skaičiaus klausimas. 29% respondentų teigia, jog mielai

vadovautų būreliui, kurį lanko 5 ar 8 moksleiviai. Juk dirbant su nedidele grupe vaikų galima pasiekti nuostabių veiklos rezultatų, atrasti individualius darbo metodus kiekvienam moksleiviui, o ir dėmesio pakaktų kiekvienam. 19,4% respondentų norėtų kurti neformalius švietimo centrus tėvams, nes pirmi žingsniai formuojant bendruomenę priklauso klasės auklėtojui. Čia svarbiausia jo gebėjimas pažadinti tėvų slypinčią energiją, įtikinti juos, kad tik bendruomenėje jie sėkmingiau spręs tiek savo, tiek ir visos klasės problemas, tikslus, uždavinius. Kai teigia S.Dapkienė (2003), klasės auklėtojas turėtų būti konsultantas, patariantis tėvams, kaip atlikti vienus ar kitus įpareigojimus. Tėvai taip pat galėtų būti klasės nepamokinių renginių organizatoriais, talkininkais, vadovauti būreliams, nors ir trumpą laiką. 16,1% respondentų įsitikinę, kad klasės vadovui labai svarbu ieškoti glaudesnio bendravimo ir bendradarbiavimo su užmokyklinėmis įstaigomis bei siekti kuo vienodesnių reikalavimų, bendrų tikslų ugdant moksleivio asmenybę. 3,2% mokytojų tenkina esama neformaliojo ugdymo sistema.

Tad norint išugdyti protingus, iniciatyvius, teisingus ir mylinčius žmones, sugebančius darniai gyventi vienybėje, pirmiausia reikia sudaryti vaikams sąlygas, kuriose jie jaustųsi saugiai, galėtų išreikšti save ir išgyventų savo protinių ir fizinių galių skleidimosi džiaugsmą, patirtų daug pasitikėjimo savimi ir kitais, augintų savo pagarbą ir meilę kitiems, nuolat jausdami aplinkinių pagarbą ir meilę jiems. Kaip teigia S.Dzenuškaitė (1991), auklėjimas yra vientisas procesas, todėl jis negali būti skaidomas į atskiras nepamokinės veiklos formas. Jas visas turi jungti bendras auklėjamasis tikslas, kurio įgyvendinimą ir turėtų „prižiūrėti“ klasės vadovas, bendraudamas su visais, „dirbančiais“ su jo auklėtiniu. Vadinasi, neformalusis ugdymas – tai tarsi didelė mozaika, kurią sudaro mokytojai, moksleiviai ir jų tėvai, o dideliame ir gražiam paveikslui reikalinga kiekviena detalė.

II klasės moksleivių anketų koreliacija

		Ar Tau reikalinga popamokinė veikla?	Ar Tu dalyvauji popamokinės veiklos organizavime?	Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?	Ar patinka dalyvauti būrelio organizuojamoje veikloje?
Ar Tau reikalinga popamokinė veikla?	Spearman's rho Correlation Coefficient	1,000	,346(**)	,441(**)	,762(**)
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000	,000
	N	155	155	155	155
Ar Tu dalyvauji popamokinės veiklos organizavime?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,346(**)	1,000	,469(**)	,756(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000	,000
	N	155	155	155	155
Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,441(**)	,469(**)	1,000	,647(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,	,000
	N	155	155	155	155
Ar patinka dalyvauti būrelio organizuojamoje veikloje?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,762(**)	,756(**)	,647(**)	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,
	N	155	155	155	155

IV klasės moksleivių anketų koreliacija

		Ar Tau reikalinga popamokinė veikla?	Ar Tu dalyvauji popamokinės veiklos organizavime?	Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?	Ar patinka dalyvauti būrelio organizuojamoje veikloje?
Ar Tau reikalinga popamokinė veikla?	Spearman's rho Correlation Coefficient	1,000	,588(**)	,552(**)	,948(**)
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000	,000
	N	132	132	132	132
Ar Tu dalyvauji popamokinės veiklos organizavime?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,588(**)	1,000	,351(**)	,610(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,000	,000
	N	132	132	132	132
Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,552(**)	,351(**)	1,000	,523(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,	,000
	N	132	132	132	132
Ar patinka dalyvauti būrelio organizuojamoje veikloje?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,948(**)	,610(**)	,523(**)	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,
	N	132	132	132	132

II-IV klasių moksleivių anketų koreliacijose pastebimas tiesioginis ryšys tarp popamokinės veiklos reikalingumo ir jų dalyvavimo būrelių organizuojamose veiklose. Koreliacijos yra statistškai reikšmingos. Taip pat yra tiesioginis ryšys tarp dalyvavimo būrelinėje veikloje ir popamokinės veiklos organizavimo. Galima teigti, kad jaunesniajame mokykliniame amžiuje vaikus vilioja įvairios veiklos, daug kur jie nori išbandyti savo jėgas, nes yra veiklūs ir judrūs. Ketvirtokų anketų koreliacijoje statistškai reikšmingas yra ir popamokinės veiklos reikalingumas bei dalyvavimas jos organizavime. Šie moksleiviai yra aktyvesni popamokinės veiklos organizavime nei antrų klasių pradinukai. II-IV klasių moksleivių dalyvavimo popamokinės veiklos organizavime ir jų tėvų bei vyresnių moksleivių dalyvavimo popamokinės veiklos organizavime koreliacijos yra statistškai reikšmingos, nors ir turi nedidelį tiesioginį ryšį, tačiau šie klausimai yra susiję. Koks tas ryšys atskleidžia detali tyrimo anketų analizė.

Mokytojų anketų koreliacija

		Ar moksleiviams reikalinga popamokinė veikla?	Ar Jūsų auklėtiniai dalyvauja popamokinės veiklos organizavime?	Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?	Ar lankomų būrelių veikla tenkina Jūsų auklėtinių saviraišką?
Ar moksleiviams reikalinga popamokinė veikla?	Spearman's rho Correlation Coefficient	1,000	,798(**)	,361(**)	,341(**)
	Sig. (2-tailed)	,	,000	,000	,001
	N	93	93	93	93
Ar Jūsų auklėtiniai dalyvauja popamokinės veiklos organizavime?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,798(**)	1,000	,276(**)	,427(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,	,007	,000
	N	93	93	93	93
Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,361(**)	,276(**)	1,000	,118
	Sig. (2-tailed)	,000	,007	,	,261
	N	93	93	93	93
Ar lankomų būrelių veikla tenkina Jūsų auklėtinių saviraišką?	Spearman's rho Correlation Coefficient	,341(**)	,427(**)	,118	1,000
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,261	,
	N	93	93	93	93

Mokytojų anketų koreliacijoje pastebimas tiesioginis ryšys tarp popamokinės veiklos reikalingumo ir auklėtinių dalyvavimo jos organizavime. Koreliacija statistiškai reikšminga. Taip pat yra tiesioginis ryšys tarp moksleivių dalyvavimo popamokinės veiklos organizavime ir jų saviraiškos tenkinimo būrelių veikloje. Remiantis koreliacija galima teigti, kad tarp auklėtinių dalyvavimo popamokinės veiklos organizavime ir jų tėvų bei vyresnių moksleivių dalyvavimo organizuojant popamokinę veiklą yra nedidelis tiesioginis ryšys. Čia koreliacija taip pat statistiškai reikšminga, nors skaičiaus dydis ir atskleidžia mažą jos stiprumą.

IŠVADOS

1. Tyrimo duomenys parodė, jog popamokinės veiklos reikalingumą ir naudingumą pripažįsta abiejų grupių respondentai. Tačiau mokytojams iškyla problema kiekvienoje klasėje rasti tas nepamokinės veiklos sritis, kurios mokiniams būtų įdomesnės, geriausiai leistų atsiskleisti moksleivių saviraiškai ir skatintų juos būti naudingus kitiems žmonėms.
2. Dauguma popamokinės veiklos formų respondentams patinka, tačiau tiek mokytojai, tiek moksleiviai turėtų pagalvoti, kaip įdomiau praveisti tokius renginius, kaip minėjimai ir etiniai pokalbiai, nes pastarieji yra labiausiai nemėgstami.
3. Daugumai moksleivių patinka dalyvauti popamokinės veiklos organizavime, o geriausių rezultatų pasiekama tada, kai pats klasės vadovas entuziastingai dalyvauja popamokinėje veikloje, skatindamas auklėtinių iniciatyvą, savarankiškumą, pasitikėjimą savo jėgomis ir gebėjimais.
4. 57,2 % moksleivių teigia, kad tėvai ir vyresni moksleiviai nedalyvauja popamokinės veiklos organizavime. Tai pripažįsta ir mokytojai. Teigiama, kad tėvai ir vyresni moksleiviai skatinami dalyvauti šioje veikloje, tačiau tenka pripažinti, kad dar neatrastos strategijos, kaip juos įtraukti į popamokinės veiklos organizavimą.
5. Moksleiviai noriai dalyvauja įvairiuose būreliuose. Šį pasirinkimą lemia veiklos reikšmingumas vaikui; veiklos turinio ir moksleivio poreikių bei interesų atitikimas; tinkamas pedagoginis vadovavimas. Tačiau tyrimas patvirtino, kad būreliuose labiau laukiami IV klasių moksleiviai.

Tyrimo rezultatai patvirtino darbo pradžioje iškeltas hipotetines prielaidas.

REKOMENDACIJOS

Mokytojams:

1. Planuojant popamokinę veiklą būtina atsižvelgti į psichologinius amžiaus tarpsnio ir individualius klasės moksleivių ypatumus bei remiantis sukaupta patirtimi berniukus aktyviau kviesti į sportinę veiklą, o mergaites – į meninę.
2. Analizuojant savo darbą daryti išvadas, ypač akcentuojant visos klasės ir kiekvieno auklėtinio laimėjimus, teigiamus jų asmenybės raidos polinkius.
3. Patariama mokytojui palaikyti glaudžius ryšius su mokyklos būrelių, klubų vadovais, užmokyklinėmis įstaigomis, nes gerai žinant pasiūlą, galima objektyviau nukreipti moksleivius reikiama linkme.
4. Formuojant moksleivių socialinius santykius, pareigos jausmą, humanišką požiūrį į pasaulį, kuo aktyviau kviestiti pagalbon tėvus ir vyresnius moksleivius.
5. Visada priimti tėvų siūlomą pagalbą, kad ir kokia ji būtų.
6. Vykdyti pedagoginį tėvų švietimą formuojant požiūrį, kad mokykla daro tik tai, kas naudinga vaikui ir priimtina tėvams.

Tėvams:

1. Domėtis popamokine veikla vaiko klasėje ir pagal galimybes rodyti iniciatyvą renginių organizavime, nes (kaip atskleidė tyrimas) to reikia vaikui.
2. Domėtis mokykloje vykdomu neformalioju ugdymu ir žinant savo vaiko polinkius nukreipti jį į atitinkamą būrelį.
3. Lankyti pedagoginio švietimo renginius.

LITERATŪRA

1. Barkauskaitė M. (2004). Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje // *Pedagogika. Mokslo darbai* Nr.72. UPU. P.20-24.
2. Bendrosios programos ir išsilavinimo standartai. Priešmokyklinis, pradinis ir pagrindinis ugdymas (2003). Vilnius.
3. Biliūtė-Aleknavičienė E. (2004). Jaunimo organizacijų poveikis asmenybės savirealizacijai // *Pedagogika. Mokslo darbai*. Nr.73. Vilnius. P. 141-147.
4. Bitinas B.(2004). Hodegetika. Auklėjimo teorija ir technologija. Vilnius.
5. Bitinas B. (1995). Auklėjimo procesas : leidinys skiriamas aukštųjų pedagoginių mokyklų studentams, siekiantiems bakalauro ir magistro laipsnio. Šiauliai.
6. Bukauskienė T. (1995). Lietuvos mokykla ir pedagoginė mintis 1918-1940 m. Vilnius.
7. Butkienė G. (1993). Mokykime bendradarbiauti // *Lietuvos švietimo reformos gairės*. Vilnius. P. 274-280.
8. Butkienė G. Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
9. Černius V. J. (1992). Mokytojo pagalbininkas. Kaunas.
10. Černius V. J. (1997). Tėvų ir mokytojų pagalbininkas. Kaunas.
11. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas (2000). Vilnius.
12. Dapkienė S. (2002). Papildomo ugdymo formos. Šiauliai.
13. Dapkienė S. (2003). Klasės auklėtojas ir tėvai – partneriai. Šiauliai.
14. Dapkienė S. (2006). Mokomės vadovauti. Šiauliai.
15. Day Ch., Hall C., Gammage P., Coles M. (1998). Pradinės mokyklos ugdymo turinio vadyba. Vilnius.
16. Daugėlienė V. (2001). Papildomas ugdymas turi padėti vaikams // *Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos*. ŠU, p.183-187.
17. Dzenuškaitė S. (1991). Mokinių nepamokinės veiklos tobulinimas. Vilnius.
18. Gage N.L., Berliner D.S. (1994). Pedagoginė psichologija. Vilnius.
19. Grendstad N.M. (1996). Mokyti – tai atrasti. Vilnius.
20. Jakavičius V., Juška A. (1996). Mokyklos pedagogika. Kaunas.
21. Jaunimo politikos pagrindų įstatymas [žiūrėta 2006-09-18]. Prieiga per internetą:<http://3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=2676138p_query=&p_tr2=>
22. Jenkins J. (1997). Visų laikų dorovinės problemos. Vilnius.
23. Jovaiša L. (1981). Asmenybė ir profesija. Vilnius.
24. Jovaiša L. (2007). Enciklopedinis edukologijos žodynas. Vilnius.
25. Kardelis K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.

26. Kjaergaard E., Martinėnienė R. (1999). *Nepaprastas pavasaris*. Vilnius.
27. Larson R. (2000). Toward a psychology of positive youth development // *American Psychologist* Nr.55, p. 170-183.
28. Leliūgienė I. (2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas.
29. Lee Y., Brock S., Dattilo J. & Kleiber D. (1993). Leisure and adjustment to spinal cord injury: Conceptual and methodological suggestions // *Therapeutic Recreation Journal* Nr. 27(3), p. 200-211.
30. Lietuvos moksleivių kūno kultūros ir sporto centras [žiūrėta 2006-09-26]. Prieiga per internetą: <<http://lmkksc.smm.lt/nuost.htm>>
31. Lietuvos švietimo įstatymas. Nr. IX-2292 [žiūrėta 2006-09-18]. Prieiga per internetą: <http://3lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=279441>
32. Lietuvos švietimo koncepcija (1992). Vilnius.
33. Myers G.D. (2000). *Psichologija*. Vilnius.
34. Motuzas R. (1995). Lietuvos vidurinės mokyklos raidos 1918-1940 metais pedagoginės kryptys. Vilnius.
35. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija [žiūrėta 2006-09-18]. Prieiga per internetą: <http://3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_i?_id=269178>
36. Neformalusis vaikų ir jaunimo ugdymas LVJC [žiūrėta 2006-09-25]. Prieiga per internetą: <<http://lvjc.lt/?topic=527>>
37. Paulavičiūtė A. (2001). Meninė veikla moksleivio vertybių skalėje // *Pedagogika*. Nr.49. Vilnius. P. 142-149.
38. Paulavičiūtė A. (2002). *Renginių organizavimo ABC*. Vilnius.
39. Pečkus K. (1994). 1918-1940 metų Lietuvos moksleivių papildomo ugdymo apžvalga // *Moksleivių papildomas ugdymas*. Vilnius. P. 16-32.
40. Phenix P. (1964). *Realms of Meaning*. New York.
41. *Psichologijos žodynas* (1993). Vilnius.
42. Pupšys V. (1995). Lietuvos mokykla: atgimimo metai (1905-1918). KU.
43. Rajeckas V. (2001). *Švietimas: raida, dabartis*. Vilnius.
44. Rudzinskienė S. (2001). Papildomasis ugdymas: patirtis ir problemos // *Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos*. ŠU, p. 205-225.
45. Sprindžiukienė I. (2001). Kūrybiškumo ugdymas popamokinėje veikloje // *Socialinis ugdymas: papildomojo ugdymo situacija ir perspektyvos*. ŠU, p. 216-217.
46. Surginienė L. (1987). *Renginių organizavimo metodika*. Vilnius.
47. Švietimo ir mokslo ministerijos Kolegijos nutarimas. Nr.33 (1996). Vilnius.
48. *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985). Vilnius.

49. Vaitkevičius J. (2001). Istorinė (lyginamoji) didaktika. Vilnius.
50. Zaleskienė I. (1993). Papildomo ugdymo sistemos metmenys //Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius, p. 167-172.
51. Zaleskienė I. (1994). Lietuvos moksleivių papildomo ugdymo patirtis // Moksleivių papildomas ugdymas. Vilnius, p. 39-50.
52. Zaleskienė I. (1994). Moksleivių papildomo ugdymo sistema // Moksleivių papildomas ugdymas. Vilnius, p. 5-15.
53. Zaleskienė I. (1994). Moksleivių papildomo ugdymo sistemos tobulinimo kryptys // Moksleivių papildomas ugdymas. Vilnius, p. 67-69.
54. Zulumskytė A. (2006). Mokyklos ugdymo ir ugdimosi aplinka bei jos reikšmė vaikui // Žvirblių takas. Nr.1. P. 2 - 7.
55. Žukauskienė R. (1996). Raidos psichologija. Vilnius.
56. Дапкене С., Шилленене Б. (2005). Проблемы свободного времени у детей и подростков // Wyższa Szkoła Finansow i Zarządzania w Białymstoku. Edukacja dla Przyszłości. Białystok.

PRIEDAI

ANKETA MOKYTOJUI

Gerb. mokytojau, siekiame išsiaiškinti, su kokiomis problemomis Jūs susiduriate organizuodami popamokinę veiklą. Prašome atsakyti į anoniminės anketos klausimus. Tinkantį atsakymo variantą pažymėkite **X**. Dėkojame ir tikimės nuoširdaus bendradarbiavimo.

Su kuria klase dirbate?

Pedagoginis darbo stažas Kvalifikacinė kategorija

1. Ar moksleiviams reikalinga popamokinė veikla?

- Taip
- nes tai įdomi veikla.
 - tai kūrybiškas laiko praleidimas.
 - tai netradicinis žinių perteikimo būdas.
- Ne
- nes moksleiviai būna pavargę po pamokų.
 - reikia papildomai ruoštis.
- Nelabai
- nes ne visos popamokinės veiklos formos patinka.
 - reikiamos žinios perteikiamos pamokų metu.

2. Kaip dažnai organizuojate popamokinius renginius?

- Kas savaitę. Kas mėnesį.
 Kas 2 savaitės. Kartą per trimestrą.

3. Kodėl Jūs pasirinkote tokį renginių vedimo dažnį?

.....

.....

.....

4. Kokius renginius Jums labiausiai patinka vesti?

- Šventes (kodėl?)
- Popietes (kodėl?)
- Viktorinas (kodėl?)
- Konkursus (kodėl?)
- Muges (kodėl?)
- Etinius pokalbius (kodėl?)
- Neakivaizdines keliones (kodėl?)
- Minėjimus (kodėl?)
- Kita (įrašyti)

5. Kokių renginių Jūs nemėgstate vesti?

- Švenčių (kodėl?)
- Popiečių (kodėl?)
- Viktorinų (kodėl?)
- Konkursų (kodėl?)
- Mugių (kodėl?)
- Etinių pokalbių (kodėl?)
- Neakivaizdinių kelionių (kodėl?)
- Minėjimų (kodėl?)
- Kita (įrašyti)

6. Ar Jūsų auklėtiniai dalyvauja popamokinės veiklos organizavime?

- Taip (kodėl?)
- Ne (kodėl?)

7. Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?

- Taip
 - nes tai daro įvairesnę popamokinę veiklą.
 - tai patinka auklėtiniams.
 - tai skatina mokyklos ir šeimos bendradarbiavimą.
 - padeda finansiškai.
- Ne
 - tėveliai ir vyresni moksleiviai nenori dalyvauti šioje veikloje.
 - jų dalyvavimas nepatinka auklėtiniams.
 - kita (įrašykite)

8. Ar vadovaujate būreliui?

- Taip (kokiam?)
- Ne (kodėl?)

9. Koks Jūsų būrelio veiklos tikslas?

.....

.....

10. Ar lankomų būrelių veikla tenkina Jūsų auklėtinių saviraišką?

- Taip.
- Ne (kodėl?)
- Negaliu atsakyti.

11. Ką Jūs keistumėte neformaliojo ugdymo sistemoje?

.....

.....

ANKETA MOKSLEIVIUI (-EI)

Gerb. moksleivi (-e), siekiame išsiaiškinti, su kokiomis problemomis Tu susiduri dalyvaudamas popamokinėje veikloje. Prašome atsakyti į anoniminės anketos klausimus (vardo ir pavardės nurodyti nereikia). Tinkantį Tau atsakymo variantą pažymėk **X**. Dėkojame ir tikimės nuoširdaus bendradarbiavimo.

Kelintoje klasėje mokaisi?

Kas Tu: berniukas mergaitė

1. Ar Tau reikalinga popamokinė veikla?

- Taip
- nes tai įdomi veikla.
 - tai kūrybiškas laiko praleidimas.
 - tai naujų žinių gavimas.
- Ne
- nes būnu pavargęs (-usi) po pamokų.
 - nieko naujo nesužinau.
 - reikia papildomai ruoštis.
- Nelabai
- nes ne visi renginiai įdomūs.
 - privalomas dalyvavimas.

2. Kaip dažnai yra organizuojami popamokiniai renginiai Tavo mokykloje?

- Kas savaitę. Kas 2 savaitės.
 Kas mėnesį Kartą per trimestrą.

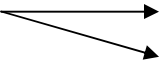
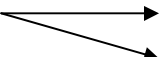
3. Kokie renginiai Tau patinka labiausiai?

- Šventės (kodėl?)
- Popietės (kodėl?)
- Viktorinos (kodėl?)
- Konkursai (kodėl?)
- Mugės (kodėl?)
- Etiniai pokalbiai (kodėl?)
- Neakivaizdinės kelionės (kodėl?)
- Minėjimai (kodėl?)
- Kita (įrašyti)

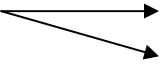
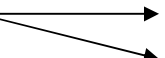
4. Kokie renginiai Tau nepatinka?

- Šventės (kodėl?)
- Popietės (kodėl?)
- Viktorinos (kodėl?)
- Konkursai (kodėl?)
- Mugės (kodėl?)
- Etiniai pokalbiai (kodėl?)
- Neakivaizdinės kelionės (kodėl?)
- Minėjimai (kodėl?)
- Kita (įrašyti)

5. Ar Tu dalyvauji organizuojant popamokinę veiklą?

- Taip
 - Tau tai patinka.
 - skatina mokytoja.
- Ne
 - nes reikia papildomai ruoštis.
 - Tau tai neįdomu.

6. Ar tėveliai ir vyresni moksleiviai dalyvauja organizuojant popamokinę veiklą?

- Taip
 - ir Tau tai patinka.
 - bet pačių praveisti renginiai įdomesni.
- Ne
 - bet Tu norėtum, kad jie dalyvautų.
 - ir Tu manai, kad tai nereikalinga.

7. Kokius būrelius lankai?

Meno

- dailės studiją.
- jaunųjų muzikantų būrelį.
- modernaus šokio būrelį.
- popieriaus plastikos ir karpinių būrelį.
- kita (įrašyti)
- dramos studiją.
- choro būrelį.
- tautinių šokių būrelį.

Sporto

- kovos menų būrelį.
- futbolo būrelį.
- jaunųjų krepšininkų būrelį.
- kita (įrašyti)
- jaunųjų tenisininkų būrelį.
- orientacinio sporto būrelį.
- dviratininkų būrelį.

Techninės kūrybos

- informacinių technologijų būrelį.
- jaunųjų technikų būrelį.
- keramikos būrelį.
- kita (įrašyti)
- rūbų modeliavimo būrelį.
- aviamodelistų būrelį.

8. Koks Tavo veiklos tikslas būrelyje?

- Įdomiai praleisti laisvalaikį.
- Išmokti bendrauti.
- Išreikšti save.
- Kita (įrašyti)
- Gauti papildomų žinių.
- Išmokti gražiai elgtis.
- Keisti supančią aplinką.

9. Ar patinka dalyvauti būrelio organizuojamoje veikloje?

- Taip
 - darau tai, kas man tikrai patinka.
 - dalyvauju įvairiuose renginiuose, konkursuose.
 - galiu mokytis iš vyresnių moksleivių.
 - kita (įrašyti)
- Ne
 - nieko įdomaus neveikiu.
 - trukdo vyresni moksleiviai.
 - kita (įrašyti)
- Nelabai
 - per mažai individualių darbų.
 - per daug kolektyvinių darbų.
 - dirbama daugiau su vyresniais moksleiviais.

10. Ką keistum, jei būtum būrelio vadovas?

- Stengčiausi įdomiai vesti užsiėmimus.
- Mokyčiau kultūringo elgesio.
- Skatinčiau bendradarbiauti, padėti vienas kitam.
- Stengčiausi būti kūrybiškas (-a).
- Nieko nekeisčiau.
- Skatinčiau savarankiškumą.
- Kita (įrašyti)

